

Porezna evazija i porezne oaze kao međunarodna mjesta izbjegavanja plaćanja poreza

Spudić, Ivana

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:128:933694>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ POSLOVNOG
UPRAVLJANJA

Ivana Spudić

**POREZNA EVAZIJA I POREZNE OAZE KAO MEĐUNARODNA
MJESTA IZBJEGAVANJA PLAĆANJA POREZA**

ZAVRŠNI RAD

Karlovac, srpanj 2017.

Ivana Spudić

**POREZNA EVAZIJA I POREZNE OAZE KAO MEĐUNARODNA
MJESTA IZBJEGAVANJA PLAĆANJA POREZA**

ZAVRŠNI RAD

Veleučilište u Karlovcu

Poslovni odjel

Specijalistički diplomski stručni studij poslovnog upravljanja

Kolegij: Financije i bankarstvo

Mentor: mr. sc. Željko Martišković

Matični broj: 0619415012

Karlovac, srpanj 2017.

ZAHVALA

Ovom prilikom želim izraziti zahvalnost svim profesorima i asistentima na znanju kojeg su mi pružili, na stručnosti i razumijevanju tijekom studiranja.

Posebno se zahvaljujem mentoru mr.sc. Željku Martiškoviću koji mi je sa svojim znanstvenim i stručnim savjetima pomogao u izradi završnog rada.

Zahvaljujem svim kolegama i prijateljima koji su mi vrijeme provedeno na fakultetu uljepšali svojim prisustvom i motivirali me da ga što prije završim.

Posebna zahvala svim članovima moje obitelji koji su uvijek bili uz mene i pružili mi svu potrebnu pomoć i bili velika podrška i oslonac.

I na kraju najveća hvala ipak ide Bogu koji mi je udijelio sve darove i talente, strpljivost i snagu te obilje milosti i blagoslova (Ps 23).

SAŽETAK

Porezi su jedan od prihoda države i u čitavom poreznom sustavu su najvažniji i najizdašniji javni prihod. Porezi su zapravo jedan oblik prisilnog davanja koji nameće država, koji nije namjenski usmjeren i koji nema izravnu protučinidbu. Poreze karakterizira derivativnost, prisilnost, nepovratnost i odsutnost neposredne protunaknade, što nužno ima za posljedicu negativan odnos poreznih obveznika prema ispunjavanju njihove obveze plaćanja poreza. Taj otpor je veći što je porezni teret teži, što je veće zadiranje države u privatnost poreznog obveznika, što je veće zahvaćenje njegovog dohotka i imovine. Na međunarodnoj razini obveznici imaju mogućnost izbjegavati plaćanje poreza tako što će iskoristiti različitost poreznih sustava drugih zemalja. Stoga mnoge zemlje primjenjuju porezne mehanizme kako bi ostvarile konkurentne prednosti i privukle poslovne subjekte. Tako su nastale i porezne oaze u kojima se plaća vrlo malo poreza ili se ne plaća uopće. Porezna oaza je bilo koja zemlja čiji zakoni i regulative omogućavaju stranim investitorima (fizičkim i pravnim osobama) da smanje svoja porezna davanja kroz upotrebu offshore tvrtki, bankovnih računa i kreditnih kartica. Najbolje ih karakterizira odsutnost transparentnosti, tajnost bankovnih podataka i odbijanje da se ti podaci podijele s vlastima drugih država te osiguravanje legalnog statusa i virtualnim poduzećima (poduzeća u obliku poštanskog sandučića). Najpopularnije porezne oaze su mnogobrojni izolirani otoci i manje države koje su više ili manje samostalne u organizaciji svojih malih ekonomskih sustava kao što su Andora, Bahami, Belize, Bermudski otoci, Britanski Djevičanski otoci, Kajmanski otoci, Kanalski otoci, otoci Cook, Hong Kong, The Isle of Man, Mauricius, St. Kitts & Nevis itd., od europskih zemalja Švicarska, Monako, Luksemburg, a u novije vrijeme Irska i Nizozemska te Delaware i Wyoming u SAD-u.

Offshore računi i tvrtke nisu ilegalni, poslovni subjekti mogu svoje poslovanje potpuno legitimno voditi putem offshore računa ili drugih tvrtki, a to uključuje poslovne financije, spajanja i akvizicije te nekretnine i planiranje poreza, u skladu s odredbama globalne organizacije za sprječavanje pranja novca. No, problem je što se ti računi nerijetko koriste i za izbjegavanje plaćanja poreza, a tajnost koju pružaju čini ih privlačnima za mnoge kriminalne organizacije, kao i za terorističke skupine koje žele prikriti izvore svojih sredstava.

Ključne riječi: porezi, porezna evazija, porezne oaze, offshore tvrtke, nadzor

SUMMARY

Taxes are one of the state revenues and in whole tax system they are most important and most prominent public income. Taxes are actually a form of forced giving imposed by state, which doesn't have direct purpose and direct counteraction. Taxes, among other things are derivative, enforced, irreversible and without immediate compensation which leads to negative behaviour of taxpayers in fulfilling their obligation to pay them. This is more pronounced if tax burden is higher, if state has larger influence on privacy of taxpayer and if it has higher capture of his income and assets. At international level, taxpayers have the ability to avoid paying taxes by using diversity of tax systems in other countries. Therefore, many countries apply tax mechanisms to achieve competitive advantages and attract business entities. That's how tax havens were created, where tax is paid in small amount or it is not paid at all. Tax haven is any country whose laws and regulations allow foreign investors (individuals and legal entities) to reduce their tax givings through the use of offshore companies, bank accounts and credit cards. Their main characteristics are lack of transparency, confidentiality of bank data and refusal to share this information with authorities of other states and ensuring legitimate status to virtual business entities (companies in the form of a mailbox). Most tax havens are isolated islands and smaller countries that are more or less independent in organizing their small economic systems such as Andorra, the Bahamas, Belize, Bermuda, British Virgin Islands, the Cayman Islands, the Channel Islands, the islands of Cook, Hong Kong, The Isle of Man, Mauritius, St. Kitts & Nevis etc., from European countries that are Switzerland, Monaco, Luxembourg, recently Ireland and the Netherlands, also Delaware and Wyoming from the USA. Offshore accounts and companies are not illegal, business entities can legitimately conduct their business through offshore accounts or other companies, and that includes business finances, mergers and acquisitions, real estates and tax planning, in accordance with the rules of global anti-money laundering organization. But the problem is that these accounts are often used to avoid paying taxes, and the secrecy they provide makes them appealing to many criminal organizations, as well to the terrorist groups who want to conceal resources of their funds.

Key words: taxes, tax evasion, tax havens, offshore companies, survey

SADRŽAJ

SAŽETAK

SUMMARY

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja podataka	1
1.3. Struktura završnog rada.....	2
2. POREZI I TEMELJNE ODREDNICE	3
2.1. Klasifikacija poreza.....	3
2.2. Povijesni pregled nastanka poreza	6
2.3. Suvremeni porezni sustav.....	9
2.3.1. Obilježja suvremenog poreznog sustava	10
2.3.2. Karakteristike poreza.....	10
2.3.3. Načela oporezivanja	12
2.3.4. Učinci poreza.....	15
3. EVAZIJA POREZA	17
3.1. Pojam porezne evazije.....	17
3.2. Vrste porezne evazije	18
3.3. Gubitak poreza u zemljama Europske unije.....	20
4. POREZNE OAZE	24
4.1. Povijest poreznih oaza.....	24
4.2. Definiranje poreznih oaza	25
4.3. Vrste poreznih oaza	26
4.5. Poslovanje u poreznim oazama	27
4.5.1. Offshore tvrtke	29
4.5.2. Offshore bankovni računi	34
4.5.3. Offshore banke i osiguravajuća društva	36

4.6. Offshore područja.....	37
4.6.1. Wyoming.....	37
4.6.2. Gibraltar	37
4.6.3. Panama	38
4.6.4. Belize.....	39
4.6.5. Britanski djevičanski otoci	39
4.6.6. Irska	39
4.7. Svijetla strana poreznih oaza.....	40
4.8. Tamna strana poreznih oaza.....	42
5. NADZOR MEĐUNARODNIH INSTITUCIJA NAD POSLOVANJEM U POREZNIM OAZAMA	44
5.1. Rad Grupe za financijsku akciju protiv pranja novca	44
5.2. Nadzor Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj.....	45
5.3. Nadzor Međunarodnog monetarnog fonda nad offshore financijskim centrima	47
6. STANJE U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	50
6.1. Najčešći oblici porezne evazije u RH.....	50
6.2. Mjere za sprječavanje porezne evazije.....	53
7. NAJPOZNATIJE SVJETSKE AFERE VEZANE ZA POREZNE OAZE.....	56
7.1. Panama Papers.....	56
7.2. Slučaj Googlea	60
7.3. Apple i Irska	61
7.4. Luxemburg Leaks.....	62
8. ZAKLJUČAK	65
LITERATURA.....	67
POPIS PRIKAZA.....	69
POPIS TABLICA.....	69
POPIS KRATICA	69

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Porezno davanje, kao prisilno davanje državi, nije u interesu niti jednog poslovnog subjekta ni pojedinca. Iz tog su razloga ljudi smislili kako djelomično ili čak u potpunosti izbjeći takva plaćanja. Predmet ovog završnog rada je pojam porezne evazije koji označuje nezakonite radnje ili propuštanja kojima se porezna obveza prikriva ili otklanja te porezni obveznik plaća manji porez nego što bi po zakonu bio obavezan. Na međunarodnoj razini obveznici imaju mogućnost izbjegavati plaćanje poreza tako što će iskoristiti različitost poreznih sustava drugih zemalja. Stoga mnoge zemlje primjenjuju porezne mehanizme kako bi ostvarile konkurentne prednosti i privukle poslovne subjekte. Tako su nastale i porezne oaze u kojima se porez plaća vrlo malo ili se uopće ne plaća.

Cilj rada je povezati karakteristike poreza sa otporom njihova plaćanja te navesti razloge nastanka poreznih oaza. Porezne oaze imaju značajne prednosti u odnosu na jurisdikcije koje imaju visoka porezna opterećenja, kao što su stroga bankovna povjerljivost ili anonimnost, niske ili nulte stope poreza, jednostavno osnivanje i upravljanje korporacijom, razvijen bankarski sustav, sigurnost poslovanja. Međutim korištenje poreznih oaza nije samo legalnog karaktera, već se one koriste u svrhu različitih malverzacija kao što su nezakonito izbjegavanje plaćanja poreza, porezna utaja, pranje novca, financiranje terorizma, krijumčarenja i druge kriminalne aktivnosti, čiji se financijski tokovi odvijaju preko offshore računa i zaštićeni su anonimnošću i strogom bankarskom tajnom koju ova područja nude.

U ovom radu prikazuju se obilježja poslovanja u poreznim oazama, prednosti i nedostaci takvog načina poslovanja te nadzor međunarodnih institucija i mjere koje se provode nad poslovanjem u tim zemljama.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja podataka

Za izradu završnog rada korištene su različite vrste i oblici izvora podataka. Glavne izvore podataka koji se odnose na teorijski dio ovog rada čine raspoloživi objavljeni časopisi, stručni članci, knjige i web stranice u kojima se mogu pronaći informacije o porezima, njihovim karakteristikama i poreznoj evaziji. Također određene informacije vezane za vrste poreznih oaza, registraciju offshore tvrke i mogućnostima poslovanja u određenim državama prikupljene su sa web stranica tvrtki koje nude usluge registracije, otvaranja bankovnih računa i vođenja poslovanja. Korištene su i razne statističke publikacije za prikaz podataka o

poreznim gubicima, udjelu sive ekonomije i negativnim posljedicama na međunarodnoj razini.

U svrhu pripreme ovog rada korištene su mnoge znanstvene metode kao što je metoda deskripcije pomoću koje se na jednostavan način opisuju sve činjenice i pojmovi vezani za poreze, deduktivna metoda gdje se iz općih stavova dolazi do konkretnih zaključaka, zatim metoda analiza prema kojoj se složeni pojmovi i zaključci raščlanjuju na njihove jednostavnije dijelove i elemente, povijesna metoda koja prikazuje razvoj poreza i poreznih sustava te su metodom kompilacije citirani tudi stavovi, zaključci i spoznaje.

1.3. Struktura završnog rada

Ovaj rad je podijeljen u osam poglavlja. Nakon uvodnog dijela, u drugom poglavlju opisuju se porezi, njihova obilježja, prikazuje povijesni nastanak poreznog sustava i karakteristike suvremenog poreznog sustava. Porezi imaju različit utjecaj na ponašanje pojedinaca i gospodarskih subjekata te dolazi do pojavljivanja porezne evazije koja se definira u trećem poglavlju. Četvrto poglavlje bavi se poreznim oazama, njihovim povijesnim razvitkom, vrstama i načinom poslovanja te obilježjima nekih najatraktivnijih offshore područja. Nadzor međunarodnih institucija i akcije koje one poduzimaju objašnjava peto poglavlje. Nakon prikazivanja stanja u Republici Hrvatskoj i najčešćih oblika porezne evazija u šestom poglavlju, sedmo poglavlje donosi osvrt na najpoznatije svjetske afere koje su povezane sa poreznim oazama i poreznom evazijom. Osmo poglavlje se sastoji od zaključaka koji su proizašli iz analize i spoznaja o odabranoj temi ovoga rada.

2. POREZI I TEMELJNE ODREDNICE

Porezi predstavljaju prisilna davanja koja građani i poduzeća plaćaju državi ne dobivajući protunaknadu. U suvremenim državama porezi su najvažniji izvor državnih prihoda, a od ostalih vrsta državnih prihoda razlikuju se po tome što se prikupljaju na osnovi prisile i što nisu protunaknada za neku državnu uslugu. Nameću ih administrativne jedinice (država, regionalna i lokalna samouprava), a ponekad i Crkva, radi pribavljanja sredstava za podmirivanje javnih potreba, primjerice za plaćanje vojske i policije, financiranje obrazovnoga sustava, izgradnju cesta i vodovoda te isplatu mirovina ili pomoći za nezaposlene i siromašne. Porezima se uglavnom ne smatraju upravne pristojbe i kazne ni korisničke naknade, koje također mogu poslužiti u svrhu prikupljanja javnih prihoda, dok se doprinosi za socijalno osiguranje (zdravstveno i mirovinsko osiguranje, doprinosi za zapošljavanje) obično smatraju porezima jer su prisilne naravi te najčešće ne postoji izravna veza između njihova plaćanja i usluge osiguranja koju pruža država. Iako je svrha poreza prvenstveno prikupljanje prihoda radi financiranja rashoda, tj. ostvarivanja fiskalnih ciljeva, oni se mogu primijeniti i kao instrument različitih ekonomskih politika. Tako porezi mogu utjecati na raspodjelu dohotka, ostvarivanje veće zaposlenosti ili stabilnost cijena.¹

2.1. Klasifikacija poreza

Postoji velik broj poreznih oblika, od kojih su najčešći: porezi na dohodak, porezi na plaće, porezi na dobit, opći i posebni porezi na promet, porezi na nasljedstvo, porezi na imovinu, porezi na izdatke i carine. Radi olakšavanja međunarodne usporedbe poreznih sustava i ocjene njihove primjerenosti za ostvarivanje ciljeva oporezivanja, javila se potreba za njihovim usustavljanjem. Pritom se najčešće primjenjuje podjela poreza na izravne ili direktne i neizravne ili indirektne. Kao kriterij takve podjele najčešće se navodi tzv. prevaljivost. Izravni porezi namijenjeni su osobama koje ih plaćaju, dok se kod neizravnih poreza očekuje da će osoba koja ih plaća "prevaliti" na druge osobe. Izravni porezi su obično oblikovani tako da je njihova visina izravno vezana uz gospodarsku snagu poreznih obveznika, koja se izražava s pomoću njihova dohotka ili neto imovine. Izravni su porezi: porez na dohodak, porez na neto imovinu, porez na izdatke te porez na nasljedstvo.

¹ Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/>, 30.03.2017.

Porezi na dohodak obično se nameću na ukupan neto dohodak osobe, najčešće umanjen za neki iznos koji odražava egzistencijalni minimum, pri čemu se u većini slučajeva uzimaju u obzir okolnosti koje mogu utjecati na sposobnost osobe da plati porez, kao što su bračni status, broj djece i njihova dob te zdravstveno stanje.

Porezi na neto imovinu nameću se na neto vrijednost imovine osobe, odnosno na razliku između njezine imovine i obveza, a mogu se uzeti u obzir osobne okolnosti poreznog obveznika. Porezi na izdatke ili porezi na potrošnju oporezuju sav dohodak osim onoga usmjerenog u štednju kod koje se zasebno oporezuju isplaćene kamate na štednju. Porezi na nasljedstvo mogu se uvesti kod ostavitelja nasljedstva ili kod nasljednika. Obično se uzimaju u obzir osobne okolnosti poreznog obveznika i njegova neto imovina.

Postoje i mnoge vrste neizravnih poreza kao na primjer opći i posebni porezi na promet, porez na dodanu vrijednost i carine. Opći porezi na promet obično opterećuju velik dio izdataka potrošača i nameću se na gotovo sva dobra i usluge. Mogu biti jednofazni, odnosno naplaćivati se samo u fazi maloprodaje ili se mogu prikupljati u svim fazama proizvodno-distribucijskoga procesa.

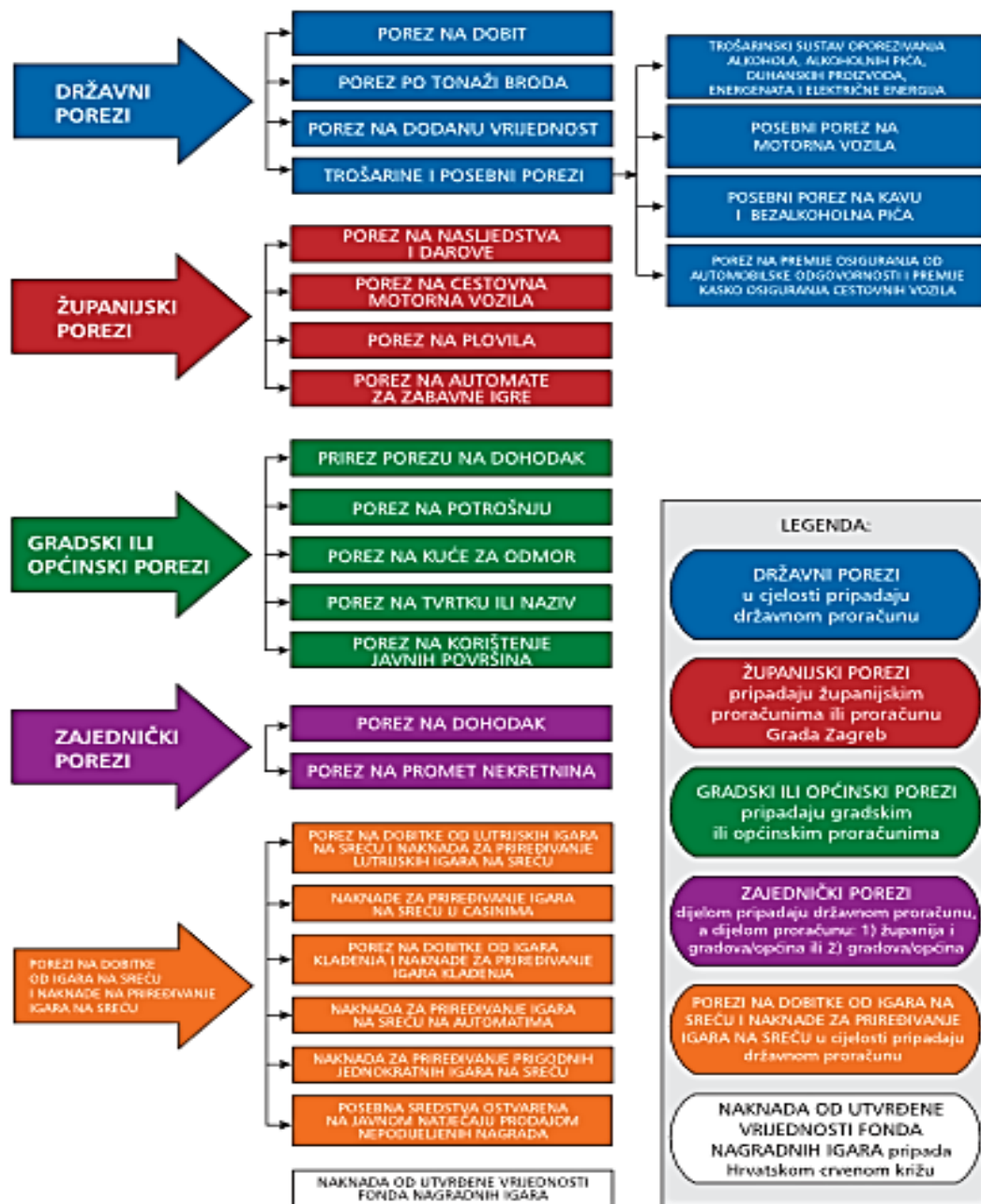
Danas je u većini zemalja u primjeni porez na dodanu vrijednost, koji je neto ukupni porez na promet, iako se plaća u svakoj fazi, poreznim je obveznicima dopušteno da od svoje porezne obveze odbiju porez na promet sadržan u cijeni intermedijarnih dobara i usluga koje nabavljaju. Posebni porezi na promet ili trošarine, odnosno akcize, porezi su koji se nameću na pojedina dobra ili usluge. Mogu biti specifični, tj. plaćaju se prema jedinici mase, duljine, volumena ili nekih drugih značajki poreznog objekta, ili ad valorem, što znači da su izraženi u postotku od vrijednosti oporezovanoga dobra ili usluge.

Porezi se također mogu podijeliti prema objektu oporezivanja, a to mogu biti osobe, imovina i gospodarske aktivnosti. Porezi koji se odnose na osobe su na primjer porez na dohodak kod fizičkih te porezi na tvrtku kod pravnih osoba. Gospodarska aktivnost, odnosno tokovi koji proizlaze iz gospodarskog procesa najznačajniji su objekti oporezivanja. Porezi na gospodarsku aktivnost primjerice su porezi na promet i porezi na dohodak. Porezi se mogu podijeliti i prema načinu oporezivanja, učincima oporezivanja, ciljevima i namjeni poreza i slično.²

U nastavku je prikazana shema poreznog sustava Republike Hrvatske u 2016. godini.

² op.cit., <http://www.enciklopedija.hr/>, 30.03.2017.

Slika 1. Porezni sustav Republike Hrvatske

Izvor: Porezna uprava Republike Hrvatske, <https://www.porezna-uprava.hr>, 30.03.2017.

Porezni sustav Republike Hrvatske je pluralan, odnosno ima više oblika i podijeljen je u sljedeće glavne kategorije:

1. Državni porezi
2. Županijski porezi
3. Gradski ili općinski porezi

4. Zajednički porez

5. Porezi na dobitke od igara na sreću i naknade za priređivanje igara na sreću.

Porezni sustav je formiran tako da se prije svega želi porezima opskrbiti proračun, odnosno prikupiti dostatnu količinu novca za pokrivanje rashoda, mora biti neutralan i omogućiti ravnomjernu i pravednu raspodjelu poreznog tereta. Također istovremeno treba biti jednostavan i jeftin i treba povećati privlačnost ulaganja za inozemne investitore.

2.2. Povijesni pregled nastanka poreza

Sama pojava poreza seže u daleku povijest, u Egiptu se već za dinastije Ptolemejevića (od 305. do 30. godine pr.Kr.) prikupljala glavarina, a druge stare civilizacije su obilježavali različiti oblici financiranja države, npr. vladari su bili vlasnici cjelokupne imovine ili su imali vlasništvo nad zemljom i prirodnim resursima. U društvima koja su se temeljila na robnom gospodarstvu, vladari su oporezivali svoje podanike uzimajući od njih dio ljetine. U staroj su Grčkoj poreze plaćali samo robovi i stranci. U Rimu su isprva svi građani plaćali porez u obliku glavarine, ali je on bio napušten u doba uspona carstva i velikoga bogatstva stečenoga ratnim osvajanjima. U 1. stoljeću pr. Kr. uvedeni su porezi na zemlju i nasljedstvo, a zatim i drugi oblici poreza, kao što su porezi na žito i sol. U srednjem vijeku na području Europe su postojali različiti porezi (porezi na zemlju, porezi na nasljedstvo, glavarine, različite pristojbe i naknade) koji su se plaćali kraljevima, plemstvu i Crkvi. Gradovi su prikupljali poreze na imovinu, kao i poreze na promet određenim vrstama dobara. Nestankom feudalizma i stvaranjem jakih centraliziranih država, vladari se više oslanjaju na prihode od vlastite imovine, prihode od poreza na zemlju, odnosno na prihode od prometa različitim dobrima za široku potrošnju. Tada se prvi put javio otpor prema porezima na potrošnju, za koje se smatralo da više opterećuju siromašne od bogatih. Potkraj 19. i početkom 20. stoljeća više se pažnje posvećuje pravednosti u oporezivanju i izdašnosti poreznoga sustava te dolazi do pojave poreza na dohodak. U početku je oporezivanje dohotka bilo razmjerno, ali uskoro je većina zemalja uvela progresivan način oporezivanja.³

Porezi umanjuju ekonomsku korist pojedinaca, a državi predstavljaju prihod i stoga se s vremenom opravdano pojavilo pitanje s kojim to pravom država uvodi poreze. Dolazi do

³ op.cit., <http://www.enciklopedija.hr/>, 30.03.2017.

razvitka temeljnih teorija o opravdanosti poreza i njihove najvažnije karakteristike su prikazane u nastavku:⁴

- ***teorija sile / teorija jačega***

Ova teorija je vezana uz robovlasništvo i feudalizam gdje je postojalo shvaćanje da su porezi obveza koju vladari nameću potčinjenima kao vrstu njihove zaštite. Tko je imao moć mogao je nametnuti porez.

- ***teorija cijene (ekvivalencije)***

Teorija je nastala u doba liberalnog kapitalizma u periodu liberalističke ekonomske doktrine gdje se sve podređivalo tržištu, a vrhunac doživljava u 18. stoljeću. Po ovoj teoriji, plaćanje poreza je cijena za usluge koje država čini poreznim obveznicima. Država čineći te usluge stvara i sebi određene troškove koje nadoknađuje ubranim porezom. Teorija cijene javlja se u dvije varijante:

1. *teorija osiguranja* (porezi su cijena koju obveznici plaćaju za usluge koje im ona pruža osiguravajući njihovu imovinu)
2. *teorija uživanja* (porezi su cijena koju obveznici plaćaju za usluge koje im ona pruža štiteći vanjske granice i unutarnji poredak, time im omogućavajući da uživaju svoju imovinu i dohodak koji steknu)

- ***teorija žrtve***

Došlo je do promjene iz liberalnog kapitalizma u monopolistički kapitalizam, a samim time i do promjene ciljeva koji se mogu ostvariti oporezivanjem i do promjene razloga za uvođenje poreza. Najveći broj zastupnika ove teorije se zalagao za progresivno oporezivanje, tj. da porezni obveznici sa većom ekonomskom snagom plaćaju postotno veći iznos poreza. Za opravdanje ubiranja poreza mogu se navesti tri žrtve:

1. *apsolutno jednaka žrtva* - svi plaćaju porez u jednakom iznosu
2. *proporcionalno jednaka žrtva* - svi plaćaju porez u istom postotku od svoje osnovice
3. *minimalna žrtva* – vezana je uz graničnu korisnost dohotka, odnosno ako dohodak raste granična korisnost pada te bi se najprije trebali oporezovati bogatiji, a zatim oni s manjom ekonomskom snagom

⁴Alijagić M.: "Financiranje javne uprave", Veleučilište Nikola Tesla, Gospić, 2015., <http://www.velegs-nikolatesla.hr/materijali/fju112015.pdf>

- ***teorija reprodukcije poreza***

Opravdanje ubiranja poreza nalazi se u samom trošenju iznosa koji je ubran oporezivanjem. Taj iznos država treba utrošiti za izvršenje onih zadataka koji će pridonijeti povećanju nacionalnog dohotka, odnosno dohotka samih poreznih obveznika. To povećanje dohotka poreznih obveznika znači povećanje njihove porezne snage i u konačnici povećanje iznosa poreza. Radi se o kružnom procesu koji trošenjem poreznog novca u produktivne svrhe donosi veću korist i za porezne obveznike i za državu. Ova teorija javlja se krajem 19. stoljeća u doba državnog kapitalizma kada država svojim intervencijama održava kapitalistički sustav. Glavni predstavnici teorije su Adolph Wagner i Lorenz von Stein.

- ***organska teorija***

Po organskoj teoriji postoji povezanost države i građana i zato svaki pojedinac (građanin) treba plaćati državni porez. Ta organska povezanost slikovito se uspoređuje s organizmom čovjeka kod kojeg svi njegovi organi svojom funkcijom održavaju život čovjeka. Odnosno država je glava tijela, a građani kao pojedinci su dijelovi tijela, tako da je onda logično i opravdano da dijelovi tijela - građani putem plaćanja poreza kao kroz krvotok hrane svoju glavu - državu. Po ovoj teoriji plaćanje poreza se shvaća kao dužnost i građanska obveza. Glavni predstavnik ove teorije je Albert Schäffle.

- ***socijalistička teorija***

Smatra poreze nepotrebnima i treba ih ukinuti (ideal je država bez poreza). Postoje određene situacije kada država ima pravo ubirati poreze, a to je rat i u određenim socijalističkim uređenjima gdje bi porez platili samo određeni članovi društva. Predstavnici ove teorije su Karl Marx, Thomas Moore i Tommaso Campanella (tzv. socijalisti utopisti).

- ***Keynesova i Postkeynesova teorija***

Svrstavaju se u suvremene teorije opravdanosti plaćanja poreza. Po njima, porezi nisu nužno zlo i nisu neutralni, već imaju ulogu regulatora ekonomije. Po Keynesu porezima se utječe na ekonomske aktivnosti preko poreznog reguliranja potražnje. Povećanjem poreza u situaciji kada postoji težnja velikoj sklonosti štednji a ne potrošnji, povećava se potražnja a time i potrošnja, investicije i sl.. Po ovoj teoriji smatra se da država putem porezne politike djeluje na ciklička kretanja u gospodarstvu. U periodima konjunktura treba povećati poreze, a u periodima stagnacije treba ih smanjivati. U prvom slučaju ograničila bi se potrošnja i investicije, odnosno povećala u drugom slučaju. Prema Postkeynesovoj teoriji porezi su stimulator proizvodnje, djeluju antikrizno i antiinflacijski.

- **teorija suvereniteta**

Danas je prihvaćena u teoriji javnih financija. Uvođenje, utvrđivanje i naplata poreza atribut je suvremene države. Svaki građanin je dužan doprinosti svojim sredstvima izvršavanju zadataka države. Porezno pravo proistječe iz političke veze između građana i države.

2.3. Suvremeni porezni sustav

Porezni sustav je skup poreznih oblika koji djeluje unutar postojećeg socioekonomskog i političkog sustava i ispunjava zadane fiskalne, ekonomske i socijalne ciljeve. Pod pojmom poreznog sustava podrazumijevaju se svi oblici javnih prihoda nametnuti autoritetom države, uključujući i poreze, doprinose i samodoprinose, razne takse i naknade, carine i javni dug kao izvanredni prihod države.⁵

U teoriji se pojavljuju povijesni i racionalni porezni sustavi. **Povijesni porezni sustav** je ukupnost poreznih oblika kojima se u datom trenutku obavlja oporezivanje u nekoj državi. **Racionalni porezni sustav** je onaj koji se sastoji od poreznih oblika čiji efekti u praktičnoj primjeni potpuno odgovaraju ciljevima koji se žele postići primjenom poreza.⁶

U modernom poreznom sustavu dominantnu ulogu imaju porez na dohodak, porez na dobit te porez na dodanu vrijednost. Takvi novi oblici oporezivanja imali su za posljedicu razvoj gospodarstva i jačanje države te značajan doprinos u izdašnjem prikupljanju javnih prihoda. Međutim te iste posljedice bile su djelomično uzrok i potreba za njihovim uvođenjem. Pojava globalizacije i stvaranje Europske unije donosi određene probleme i ciljeve pred moderan porezni sustav, ali i fiskalni sustav u cjelini. Europska unija (EU) teži slobodnom kretanju ljudi, roba, usluga, proizvoda i kapitala pa u tom smislu želi olakšati put tim slobodama upravo harmonizacijom poreznih propisa. Tako su u potpunosti usklađeni carinski propisi, a zemlje članice EU usuglasile su se i oko harmonizacije poreza na dodanu vrijednost, iako se koriste različite stope oporezivanja, zakonski propisi su jednako važeći. VI. Smjernica ili VI. Direktiva Vijeća Europske unije regulira porez na dodanu vrijednost, a u primjeni je još od 1977. godine.

⁵ Jurković, P.: "Javne financije", Masmedia, Zagreb, 2002., str.305

⁶ Jelčić, B.: "Javne financije", Informator, Zagreb, 2000., str.135

2.3.1. Obilježja suvremenog poreznog sustava

Općeprihvaćena obilježja koje mora imati moderni porezni sustav su sljedeća:⁷

- **jednostavnost, određenost i prigodnost** – za poreznog obveznika obračun iznosa poreza koji mora platiti mora biti jednostavno definiran uz jasno određeno dospijeće plaćanja
- **prilagodljivost** – porezne politike i njihova struktura moraju se moći prilagoditi novonastalim promjenama
- **administrativna učinkovitost** – troškovi porezne administracije i nadzora poreza moraju biti u primjerenom odnosu s ostvarenim prihodima od poreza (u administrativne troškove trebali bi se uključivati i troškovi žalbenog postupka te usluge odvjetnika i poreznih savjetnika jer oni imaju značajan utjecaj na umirovljenike, siromašnije stanovnike i male porezne obveznike)
- **neutralnost** – država mora zadržati neutralnost u određenim uvjetima jer ipak se koristi fiskalnom politikom kao instrumentom usmjeravanja gospodarstva
- **pravednost** – porezni propisi i politike moraju biti pravedne, a to se postiže tek kada ih porezni obveznici kao takve prihvate. Pravednost poreza se vidi u horizontalnoj i vertikalnoj jednakosti. *Načelo horizontalne jednakosti* zahtijeva da se iz istog iznosa dohotka plaća isti iznos poreza. *Načelo vertikalne jednakosti* zahtijeva da se iz veće ekonomske snage plaća i relativno veći iznos poreza.

2.3.2. Karakteristike poreza

Osnovne karakteristike poreza su:⁸

1. *Derivativnost*

Ekonomska snaga države ogleda se u oporezivanju drugih pravnih osoba iz dohotka i imovine poreznih obveznika. Derivativnost poreza se očitava u tome što država izvodi svoju financijsku moć i svoje prihode iz ekonomske moći drugih pravnih i fizičkih osoba nad kojima ima porezni suverenitet, a ne iz svoje gospodarske djelatnosti ili iz svojih vlasničkih i

⁷ Spajić, F.: "Porezni sustav u Hrvatskoj", Pula, 2000., Simpozij računovođa i financijskih djelatnika, HZRIFD, Zagreb, 2000.

⁸ op.cit., <http://www.velegs-nikolatesla.hr/materijali/fju112015.pdf>

drugih prava i ovlašćenja. Prihodi ubrani oporezivanjem uvrštavaju se u derivativne ili izvedene prihode države.

2. Obvezatnost plaćanja

Prijetnja upotrebe državnopravne prisile proizilazi iz samog naziva tog financijskog instituta (namet, dađa, dažbina). Prisilnost se pojavljuje u trenutku poreznih davanja, a ne u trenutku uvođenja poreznih obveza. U većini demokratskih zemalja porezi se uvode dragovoljno po ustavu, po utvrđenoj demokratskoj parlamentarnoj proceduri i njihovo samo uvođenje ne smatra se prisilom. U trenutku dospelosti plaćanja porezni obveznik je obavezan platiti porez (jednokratno ili trajno) i na to ga država ako je potrebno može prisiliti na razne načine. Bez obveznosti i prisile nema ni poreza. Prisila je jedna od bitnih osobitosti prihoda.

3. Ubiranje u općem - javnom interesu

Teži se što većoj maksimalizaciji opće koristi, u protivnom bi javne potrebe bilo racionalnije zadovoljavati na individualnoj razini. Porezi su namijenjeni za financiranje rashoda općeg javnog interesa.

4. Nedestiniranost

Namjena trošenja nije unaprijed određena što znači da se mogu koristiti za namirivanje svih vrsta državnih rashoda. Porezni prihodi slijevaju se u opću masu državno-proračunskih sredstava bez prethodnog vezanja za pojedine jasne subjekte i potrebe. U novije vrijeme dolazi do pojave da se dio ili ukupan iznos ubran primjenom jednog ili više poreza, najčešće državnih vrsta, upotrebljava za financiranje unaprijed predviđenih izdataka (na primjer porez na naftu rabi se za izgradnju cestovnih prometnica).

5. Novčani prihodi

Porezi se obračunavaju i plaćaju u novcu. To je svojstveno za robno-novčana gospodarstva što se uglavnom danas i vrši u svijetu. Mogu se odmjeravati i plaćati i u naturi, ali to je rijedak slučaj koji se pojavljuje u specifičnim okolnostima kao što rat, poratno stanje, ekonomske i društvene krize, društveni poremećaji.

6. Nema izravne protunaknade

Porezni obveznici o uplaćenom porezu ne mogu od države tražiti izravnu protunaknadu dok to nije slučaj kod pristojbi i dijelom kod doprinosa. Međutim to ne znači da porezni obveznici nemaju nikakvih koristi od novčanih uplata, protuusluge su korisne i brojne, odnosno neizravne i univerzalne. Porezima se financiraju rashodi iz obrazovanja, kulture, športa, znanosti, socijalne skrbi, zdravstvene zaštite, mirovinskog osiguranja, obrana državnih

granica, zaštita unutarnjeg poretka i sl.. Sve navedeno osigurano je i omogućeno svim građanima neovisno o tome jesu li platili porez i u kojem iznosu. Korist nije izravna i nije ekvivalentna plaćenom porezu što znači da koristi imaju svi građani bez obzira na visinu njihovih poreznih davanja.

7. Teritorijalnost

Porezna obveza tereti sve osobe na teritoriju države koja na temelju svog fiskalnog suvereniteta uvodi poreznu obvezu neovisno o tome jesu li te osobe domaći ili strani državljani. Činjenica za utvrđivanje poreznog plaćanja jest da se te osobe nalaze na teritoriju države koja vrši oporezivanje, odnosno nositelji su određenih prihoda (dobit, renta, dohodak) ili su vlasnici određenih nekretnina. Postoje određeni izuzeci gdje nije ključna teritorijalnost pri oporezivanju, već državljanstvo kao što je u poreznom sustavu SAD-a.

8. Nepovratna narav

Nepovratnost poreza je ona osobitost kod koje dolazi do izražaja promjena vlasničkih odnosa nad stvarima, najčešće novac se ubire od pravnih i fizičkih osoba u ime javnih interesa. Prikupljeni prihodi postaju vlasništvo države, odnosno njenih javnopravnih kolektiva što znači da nema obveze da ih vrati kao što je to slučaj kod javnih zajmova.

Sa svojim karakteristikama porezi snažno djeluju na preraspodjelu nacionalnog dohotka. Ove osobine posebice je istakla suvremena financijska teorija, čime se porezima daje značajna funkcija u vođenju određene ekonomske i socijalne politike. Porezi postaju snažno sredstvo kojima se djeluje na proces proizvodnje, raspodjele, potrošnje, investicija, demografske čimbenike, uvoz, izvoz i niz drugih gospodarskih agregata. Porez kao instrument fiskalne politike postaje jedan od temeljnih sredstava stabilizacijske politike, posebice usmjerene u pravcu borbe protiv inflacije, pošto djeluje na sužavanje novčane potražnje na tržištu i na uspostavljanje robno-novčane ravnoteže.

2.3.3. Načela oporezivanja

Poželjan porezni sustav neke države zasniva se na sljedećim važnim načelima: ***ekonomska učinkovitost, pravednost, jednostavnost i provedivost, elastičnost i izdašnost.***⁹

⁹ Kesner-Škreb M.: "Načela oporezivanja", Financijska praksa, br.1/1995,
http://www.ijf.hr/pojmovnik/nacela_oporezivanja.htm , 30.03.2017.

1. Ekonomska učinkovitost

Za neko gospodarstvo se kaže da je učinkovito kada su svi resursi upotrijebljeni tako da nikome ne može u tom gospodarstvu biti bolje a da nekom drugom ne bude lošije. U tom smislu uvođenjem oporezivanja u gospodarstvo zapravo se uvodi neučinkovitost. Naime, da se porezi ukinu nekim pojedincima u društvu bilo bi mnogo bolje, a da nekim drugima ne postane lošije. Dakle, ukidanjem poreza javlja se prostor za povećanje učinkovitosti. Kod odabira između učinkovitog svijeta bez poreza i neučinkovitog svijeta s porezima, treba se ipak opredijeliti za drugi izbor, tj. za neučinkovitost s porezima. Porezi su nužnost jer je ipak osnovni cilj njihova ubiranja sakupljanje dovoljnih sredstava za osiguranje javnih usluga kojima se koriste svi pojedinci u društvu.

Međutim, uvođenje poreza navodi ljude da promijene svoje ponašanje. Kada se više oporezuju veliki automobili od malih, većina će ljudi, iako se voli voziti u luksuznim automobilima, odlučiti se za kupnju manjih, ali u poreznom smislu jeftinijih vozila. Iako će plaćeni porez za manji automobil biti manji nego za veliki, porezni obveznik ipak će biti nezadovoljan jer ga je porez natjerao da se vozi u mnogo manjem autu nego što bi on to želio. Takvu vrstu nezadovoljstva ekonomisti nazivaju *viškom poreznog tereta*, pa se tako ukupan porezni teret dijeli na ubrani porez i višak poreznog tereta. Cilj je svakog poreznog sustava da upravo smanji što je moguće više višak poreznog tereta koji predstavlja mjeru gospodarske neučinkovitosti. Tako će biti maksimalno zadovoljeno načelo gospodarske učinkovitosti poreza.

2. Pravednost

Načelo pravednosti predviđa da se porezi moraju plaćati prema općim objektivnim pravilima koja se smatraju razumno pravednim. Ali i kod ovog načela se pojavljuju različita stajališta. Prema jednom tumačenju načela pravednosti, porezi bi se trebali plaćati prema koristi koju pojedinci imaju od poreza. Tako bi porezni obveznici trebali plaćati porez u zavisnosti od svoje potražnje za javnim uslugama. Veća potražnja znači veći porez i obratno, manja potražnja donosi i manju poreznu obvezu. Iako se ovakvo tumačenje načela pravednosti može činiti zanimljivim, ono je u praksi vrlo teško provedivo jer je nemoguće mjeriti individualnu potražnju za javnim uslugama. Osim toga u suprotnosti je i sa samom definicijom poreza prema kojoj porezima nije cilj da budu jednaki koristi koju pojedinci zauzvrat primaju od države.

Mnogo je raširenije drugo tumačenje načela pravednosti, prema kojem bi se porez trebao plaćati u zavisnosti od mogućnosti plaćanja koje ima porezni obveznik. To znači da bi isti

porez trebali plaćati pojedinci s istom platežnom moći. Platežna moć se veže uz ekonomsku snagu poreznog obveznika, a mjeri se dohotkom, imovinom ili potrošnjom. Načelo mogućnosti plaćanja također zahtijeva da se porezno različite terete osobe koje imaju različitu platežnu moć. Opće je mišljenje da platežna moć raste mnogo brže od porasta dohotka imovine ili potrošnje, pa tako porezi trebaju biti progresivni, tj. njima se mora uzimati sve veći dio dohotka u višim dohodovnim razredima. Ali neki ekonomisti smatraju da jedinstvena porezna stopa uz značajne osobne odbitke vezane uz veličinu obitelji ima u svojem sustavu ugrađen dovoljan stupanj progresivnosti.

3. Jednostavnost i provedivost

Poreze koji se ne mogu u potpunosti ubirati te se teško provode, bez obzira kako visoko zadovoljavali kriterije učinkovitosti i pravednosti, valja smatrati lošim porezima. Jednostavnost poreznog sustava predstavlja veliku administrativnu prednost. Države često nepotrebno opterećuju poreznu upravu velikim brojem različitih poreza ili kompliciranim poreznim propisima, a da mnogi od njih ne donose gotovo nikakve porezne prihode. Posebno je važno za države koje imaju nedovoljnu i neopremljenu poreznu administraciju te iskustvo sa izbjegavanjem plaćanja poreza da svoju poreznu strukturu definiraju što je jednostavnije moguće. Tada će i njihovi porezni prihodi biti veći od onih koje donose komplicirani porezni sustavi.

4. Izdašnost i elastičnost

Porezni sustav treba osigurati dovoljno sredstava za podmirenje javnih potreba. Državi je potreban takav porezni sustav koji će uredno i neinflatorno dovesti do željenog transfera sredstava iz privatnih ruku u državni proračun, iz kojeg će se zatim moći podmirivati javni rashodi.

Kako postoji tendencija da državni rashodi rastu brže od nacionalnog dohotka, porezni sustav bi trebao imati visoku elastičnost, odnosno porezni prihodi bi trebali rasti brže od nacionalnog dohotka, a da se u tu svrhu ne uvode novi porezi ili povećavaju porezne stope. Da bi se postigla ovakva elastičnost poreznog sustava, potrebno je uvesti mnoge postupke kao što je oporezivanje sektora koji imaju visoke stope rasta, oporezivanje dohotka i profita, primjena progresivnih poreznih stopa, oporezivanje potrošnje koja ima visoku dohodovnu elastičnost potražnje i sl..

Gotovo svakoj državi teško uspijeva izgraditi porezni sustav koji istovremeno u potpunosti zadovoljava sva navedena načela jer vrlo često mogu biti i međusobno konfliktna. Tako

porezi koji imaju obilježja visoke ekonomske učinkovitosti i pravednosti mogu biti skupi u postupku svoje provedbe te vrlo složeni za ubiranje od strane porezne uprave. Također jednostavan porezni sustav sa stajališta ubiranja i provedbe ne mora zadovoljavati načela pravednosti i ekonomske učinkovitosti. Dakle, kako bi se izgradio što bolji porezni sustav treba izgraditi takve poreze koji će u najvećoj mogućoj mjeri poštivati navedena porezna načela.

2.3.4. Učinci poreza

Porezi mogu utjecati na ponašanje gospodarskih subjekata. U teoriji javnih financija posebna se pozornost posvećuje učincima oporezivanja na potrošnju, ponudu rada, štednju i investiranje. Učinci oporezivanja ovise prije svega o tome tko snosi teret poreza, odnosno o **poreznoj incidenciji**. Razlikuje se **zakonska porezna incidencija** koja određuje koja osoba prema odredbama zakona treba platiti porez te **ekonomska porezna incidencija** koja pokazuje tko doista snosi teret poreza. Budući da se neki porezi mogu "prevaliti", osobe koje plaćaju porez ponekad nisu one čiji se gospodarski položaj zbog njega pogoršava. Prevaljivanje poreza podrazumijeva situaciju u kojoj je osoba poreznog obveznika drugačija od osobe koja u konačnici vrši plaćanje poreza.

Ekonomska incidencija poreza na dobra ovisi o reakciji prodavača i potrošača na uvođenje poreza. Što su potrošači osjetljiviji na promjenu cijene nekoga dobra, lakše će svoju potražnju usmjeriti na potrošnju nekih drugih dobara. Ako je ta osjetljivost velika, prodavači nakon uvođenja poreza neće povećati cijene oporezovanih dobara te će na sebe preuzeti sav ili veći dio poreznoga tereta. Oporezivanje rada može utjecati na ponudu rada koja se mjeri brojem sati rada. Zbog uvođenja poreza na plaće, osoba može odlučiti raditi više kako bi svoj neto dohodak održala nepromijenjenim ili pak može odlučiti raditi manje, jer se pod utjecajem oporezivanja smanjuje neto dohodak koji ona propušta ako se odmara umjesto da radi. Oporezivanje rada dovodi do dvaju suprotnih učinaka. Oporezivanje dohodaka od štednje (kamata ili dividendi) može promijeniti odluke o štednji. Kod oporezivanja štednje također se javljaju dva suprotna učinka, koja imaju gotovo jednako djelovanje te porezi imaju zanemariv neto učinak na štednju. Porezi, kao što je porez na dohodak trgovačkih društava, mogu utjecati na njihovu sklonost prema ulaganju u strojeve, inventar i ostalu materijalnu imovinu.

Taj je utjecaj najčešće negativan. Budući da porezni propisi različito tretiraju različite vrste imovine, oporezivanje utječe i na strukturu ulaganja u materijalnu imovinu.¹⁰

Konačno, visoke porezne stope mogu utjecati na ponašanje poreznih obveznika tako što potiču poreznu utaju i izbjegavanje poreza. Porezna utaja podrazumijeva poduzimanje radnji kojima se na nezakonit način izbjegava plaćanje porezne obveze, dok je izbjegavanje poreza zakonski dopuštena promjena ponašanja radi smanjenja porezne obveze. U nastavku rada se detaljnije pojašnjava porezna utaja i nezakonito izbjegavanje plaćanja poreza odnosno porezna evazija.

¹⁰ op.cit., <http://www.enciklopedija.hr/> , 30.03.2017.

3. EVAZIJA POREZA

3.1. Pojam porezne evazije

Porezna evazija ili **porezna utaja** (engl. *tax evasion*) nezakonit je način smanjenja poreznih obveza, primjerice, podcjenjivanjem ostvarenog dohotka ili iskazivanjem većih poslovnih odbitaka. Treba razlikovati izbjegavanje poreza od porezne evazije.

Izbjegavanje poreza (engl. *tax avoidance*) podrazumijeva sve dopuštene zakonske korake učinjene radi smanjenja ili potpunog ukidanja porezne obveze iskorištavanjem svih manjkavosti odnosno nedorečenosti zakona.¹¹

Pri izbjegavanju poreza obveznik se koristi samo mogućnostima što mu ih nudi država putem poreznih zakona, dok pri poreznoj evaziji on sam procjenjuje i određuje koji je dio poreza dužan platiti državi prema vlastitom sustavu vrednovanja pravednosti.

Često se susreću i pojmovi nepodmirivanje obveze (engl. *noncompliance*), koji je sličnog značenja kao i porezna evazija, a podrazumijeva namjerno ili nenamjerno izbjegavanje urednog plaćanja poreza te porezni bijeg (engl. *tax flight*) odnosno izbjegavanje plaćanja poreza koje nastaje preregistracijom poduzeća u područjima s nižim poreznim opterećenjem, tzv. *poreznim oazama*.

Multinacionalne korporacije primjenjuju različite metode legalnog izbjegavanja plaćanja poreza kao što je prijenos prenositi dobit iz zemalja s visokim poreznim opterećenjem u zemlje s niskim ili bez poreznog opterećenja, čime se smanjuje porezna obveza korporacije bez utjecaja na ostale aspekte djelovanja korporacije. Takav prijenos dobiti moguć je bez ikakve promjene na dugovnoj strani korporacije. Tako SAD ni ne oporezuje dobit inozemnih podružnica sve dok se ona ne uplati američkoj matičnoj kompaniji, a to omogućuje mnoge kombinacije pomoću kojih se zarada holdinga umanjuje i zadržava izvan Amerike. Najčešće korištene metode su "**skidanje zarade**" (engl. *earnings stripping*) pomoću uzajamnog kreditiranja tvrtki unutar holdinga ili većeg zaduživanja u državi s višim porezima, a manjeg u jurisdikciji s nižim porezima.

Za prebacivanje i zadržavanje zarade u poreznoj oazi uobičajeno je i korištenje **transfernih cijena**, osobito preko kupnje i prodaje "neopipljivog" intelektualnog vlasništva, poput autorskih djela, патената ili istraživanja i razvoja, kojima je vrlo teško odrediti objektivnu

¹¹ Sertić A.: "Porezne oaze: Međunarodno izbjegavanje plaćanja poreza i porezna evazija", Porezni vjesnik 5/2012, <http://www.ijf.hr>, 30.03.2017.

tržišnu vrijednost. Mnoge tvrtke zadržavaju prodaju, a nekom drugom povjeravaju proizvodnju, pa se tako kvalificiraju za porezne olakšice koje im inače ne bi pripadale. Nazivi mnogih drugih tehnika uopće se ne mogu prevesti na hrvatski jer ih hrvatska praksa i ne poznaje kao na primjer "*check-the-box*", "*hybrid entities*", "*hybrid instruments*" itd..¹²

Izbjegavanje plaćanja poreza, porezna evazija i bijeg poreza imaju slične ciljeve, a to su smanjenje porezne obveze i povećanje vlastitog probitka.

Evazija poreza je postupak kojim se želi umanjiti ili izbjeći plaćanje poreza. Do porezne evazije od strane poreznih obveznika uglavnom dolazi zbog visokog poreznog opterećenja čime dolazi do povećanog otpora plaćanju poreza.

Kod plaćanja poreza kod poreznih obveznika spominje se termin *porezni moral*. Pod njim se podrazumijeva društvena svijest i ekonomska spremnost poreznog obveznika da poštuje porezne obveze i da sukladno s poreznim zakonom redovito i u potpunosti podmiruje svoje novčane obveze prema državi. Centralno mjesto u razvitku poreznog morala reprezentira visina poreznih stopa, odnosno težina fiskalne presije.

3.2. Vrste porezne evazije

Evazija poreza može biti **zakonita** (dopuštena) i **nezakonita** (nedopuštena).¹³

Zakonita evazija je izbjegavanje plaćanja poreza u kojem porezni obveznik nije povrijedio zakone i druge propise. Na primjer, nitko nije zakonom prisiljen kupovati duhanske proizvode ili alkoholna pića. Ako ih osoba ne kupi, onda nije platila ni porez te je izbjegla njegovo plaćanje.

Motivi zakonite evazije mogu biti fiskalni, kada porezni obveznik pomoću raznih poreznih olakšica želi smanjiti svoju obvezu, odnosno nefiskalni motivi, kada poduzeće koristi porezne olakšice kako bi ostvarilo uspjeh na tržištu i postalo konkurentno.

Zakonita evazija pojavljuje se u dva oblika i to kao:¹⁴

1. **namjerna zakonita evazija**

- sa stajališta poreznog obveznika koji poduzima određene korake upravo s namjerom da izbjegne plaćanje poreza

¹² Sertić A., op.cit., <http://www.ijf.hr> , 30.03.2017.

¹³ Ibidem

¹⁴ Moj bankar: "Zakonita porezna evazija", <http://www.moj-bankar.hr/> , 30.03.2017.

- sa stajališta države koja donoseći propis o određenom porezu, očekuje da on ne bude plaćen (zakonom organizirana porezna evazija, kakva je npr. u slučaju kad se uvode izuzetno visoka carinska opterećenja kojima se potencijalne uvoznike želi odvratiti od uvoza takve robe).

2. nenamjerna zakonita evazija

- sa stajališta poreznog obveznika u slučaju kad neplaćanje poreza predstavlja samo usputnu, slučajnu posljedicu njegovih aktivnosti ili propuštanja koje je on učinio iz motiva koji nemaju veze sa željom odnosno namjerom da se izbjegne plaćanje poreza
- sa stajališta države u ^{slučaju} kad porezni obveznici koriste tzv."rupe" odnosno "praznine" u zakonu, jer su oni neprecizno formulirani

Nezakonita evazija poreza nastaje kada porezni obveznik izbjegavajući nezakonito plaćanje poreza dolazi u sukob s zakonom. Prema Jelčiću, razlikuju se dva slučaja nezakonite porezne utaje:¹⁵

1. potpuna porezna utaja ili potpuna defraudacija poreza

Potpuna porezna utaja nastaje ako porezni obveznik ne prijavi cjelokupan iznos ostvarenog prihoda, odnosno dohodak koji podliježe oporezivanju, ako ne prijavi posjedovanje imovine koja je predmet oporezivanja ili ako prikrije određene relevantne činjenice, događaje ili djelatnosti koje služe kao povod za oporezivanje, odnosno svjesne radnje poreznog obveznika u prikrivanju određenih podataka relevantnih za oporezivanje.

2. djelomična porezna utaja ili djelomična defraudacija poreza

Nastaje kada porezni obveznik podnosi nepotpunu i/ili lažnu poreznu deklaraciju o veličini prihoda i dohotka, o vrijednosti imovine, o činjenicama, događajima ili djelatnostima koje se uzimaju u obzir pri oporezivanju, odnosno kada daje nepotpune podatke o objektu /objektima oporezivanja te tako utječe na smanjenje porezne obveze.

Pojavljuje se i pojam *krijumčarenja* (kontrabanda, šverc) koji se uobičajeno koristi za nezakonitu poreznu utaju pri oporezivanju primjenom općih ili posebnih poreza na promet ili carina (izravnih poreza).

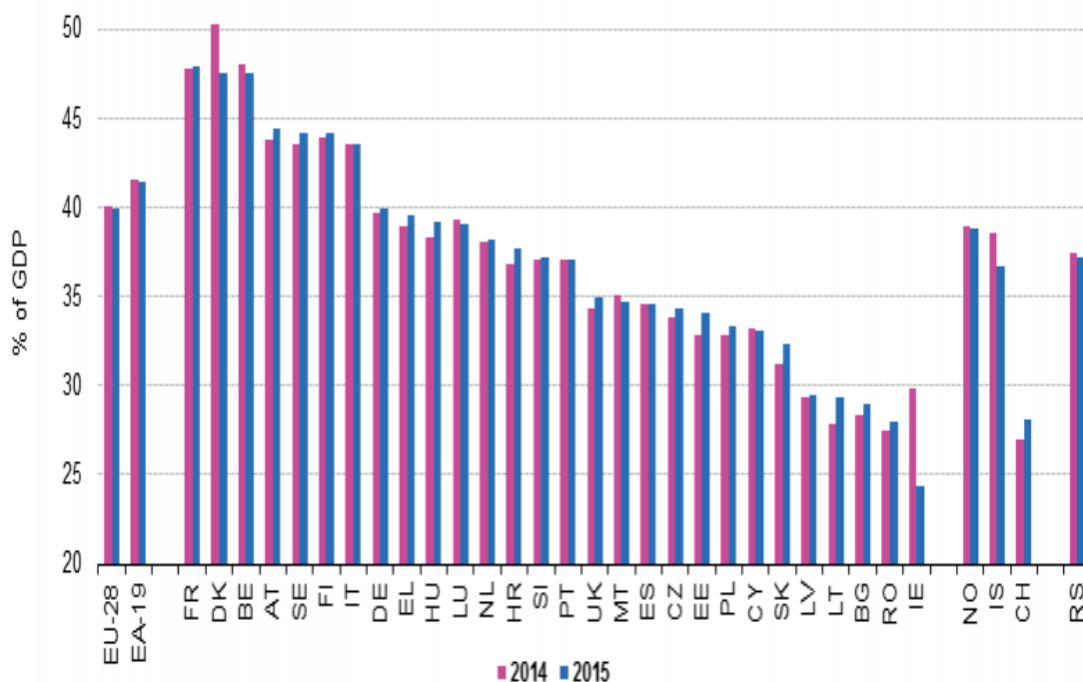
¹⁵ Jelčić, B., Lončarić-Horvat O., Šimović, J., Arbutina, H.: "Financijsko pravo i financijska znanost", Narodne novine, Zagreb, 2002., str.197

3.3. Gubitak poreza u zemljama Europske unije

Fiskalni i porezni sustav svake članice Europske unije temeljno je obilježje nacionalne suverenosti u cilju vođenja vlastitih strategija i dugoročnih politika razvoja u svrhu stvaranja blagostanja za svoje stanovništvo. Porezni sustav predstavlja najznačajniji izvor prihoda svake države što ukazuje na nužnost kreiranja optimalnog poreznog sustava za svaku državu u skladu sa njezinom ekonomskom razvijenosti i mogućnostima prema obrazovnoj strukturi stanovništva. Tako u većini država, porezi pune 1/3 pa čak i 2/3 proračuna ovisno o razvijenosti zemlje. Porezno opterećenje subjekata u nekoj državi može se mjeriti udjelom poreza u BDP-u svake države.

Prema grafikonu u nastavku, u 2015. godini, prihodi od poreza činili su oko 40% BDP-a na razini 28 članica EU-a, odnosno 41,4% BDP na razini Eurozone.

Slika 2. Udio prihoda od poreza u BDP-u (u %)

Izvor: "Tax revenue statistics", Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tax_revenue_statistics , 01.04.2017.

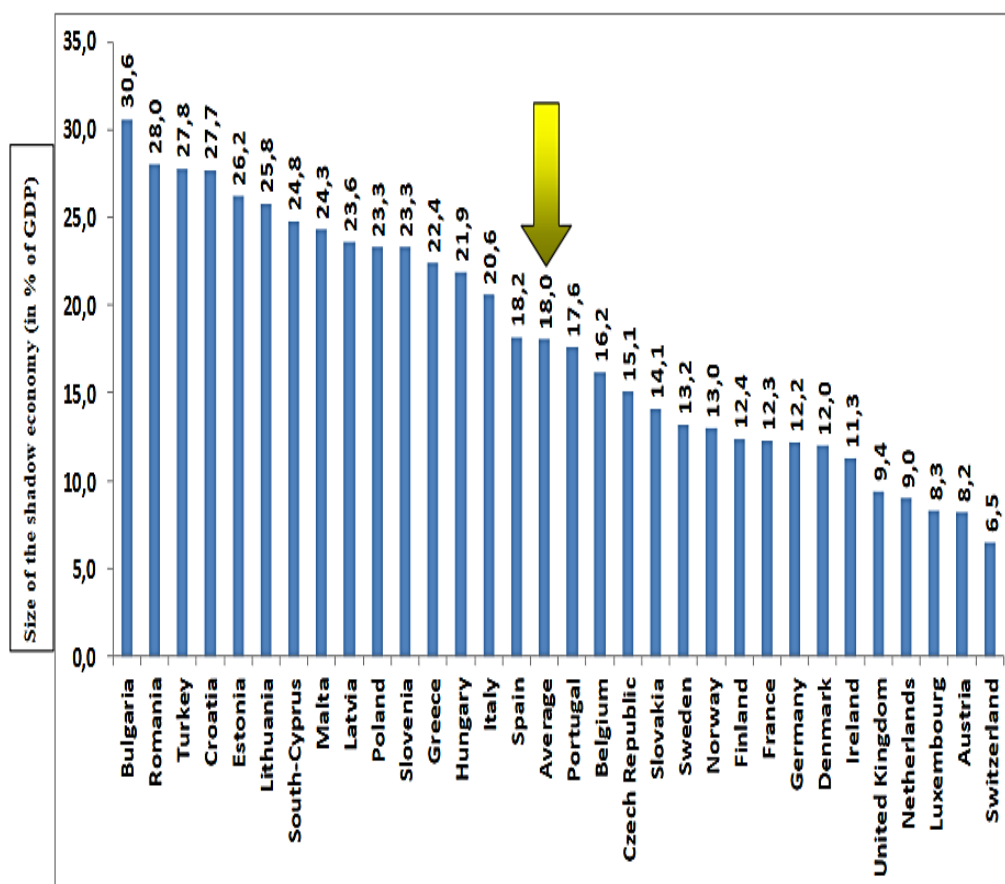
Udio je bio najviši u Francuskoj (47.9 % BDP-a), Danskoj (47.6 % BDP-a) i Belgiji (47.5 % BDP-a), iako je prisutan pad u odnosu na prethodnu 2014. godinu. Najniži prihodi, odnosno udio u BDP-u zabilježen je u Irskoj (24.4 % BDP-a), u Rumunjskoj (28.0 % BDP-a), u Švicarskoj (28.1 % BDP-a) i u Bugarskoj (29.0 % BDP-a). Takvi podaci nisu iznenađujući, Bugarsku i Rumunjsku karakterizira visok udio sive ekonomije, oko 30 % BDP-a, dok su Irska i Švicarska poznate kao porezne oaze, zbog svojih minimalnih stopa poreza i poreznih tretmana.

Razvoj poreznih odredbi u EU-u usmjeren je prema ostvarivanju neometanog funkcioniranja jedinstvenog tržišta, pri čemu se usklađivanje neizravnih poreza rješava ranije i temeljitije od usklađivanja izravnih poreza. Uz navedene uložene napore EU pojačava svoju borbu protiv utaje poreza i izbjegavanja plaćanja poreza, koji predstavljaju prijetnju poštenoj tržišnoj utakmici te uzrokuju značajna pomanjkanja poreznih prihoda.

Daljnja suradnja, koordinacija i transparentnost među državama članicama EU-a u pogledu porezne politike pomogli bi smanjiti značajne gubitke prihoda u državama članicama i zajamčiti veći stupanj poreznog poštenja diljem EU-a. Europski parlament posljednjih je godina, zajedno sa svoja dva posebna odbora za oporezivanje te istražnim odborom za slučaj "Panama papers", imao vrlo važnu ulogu u oblikovanju nove porezne politike te pokretanju novih inicijativa na europskoj i svjetskoj razini, ponajprije u borbi protiv izbjegavanja plaćanja poreza, utaje poreza, agresivnog poreznog planiranja i pranja novca.

U nastavku je prikazan postotni udio sive ekonomije u odnosu na BDP za 31 europsku zemlju (28 zemalja članica EU-a i Norveška, Švicarska i Turska).

Slika 3. Siva ekonomija u odnosu na BDP za 2015.godinu (u %)

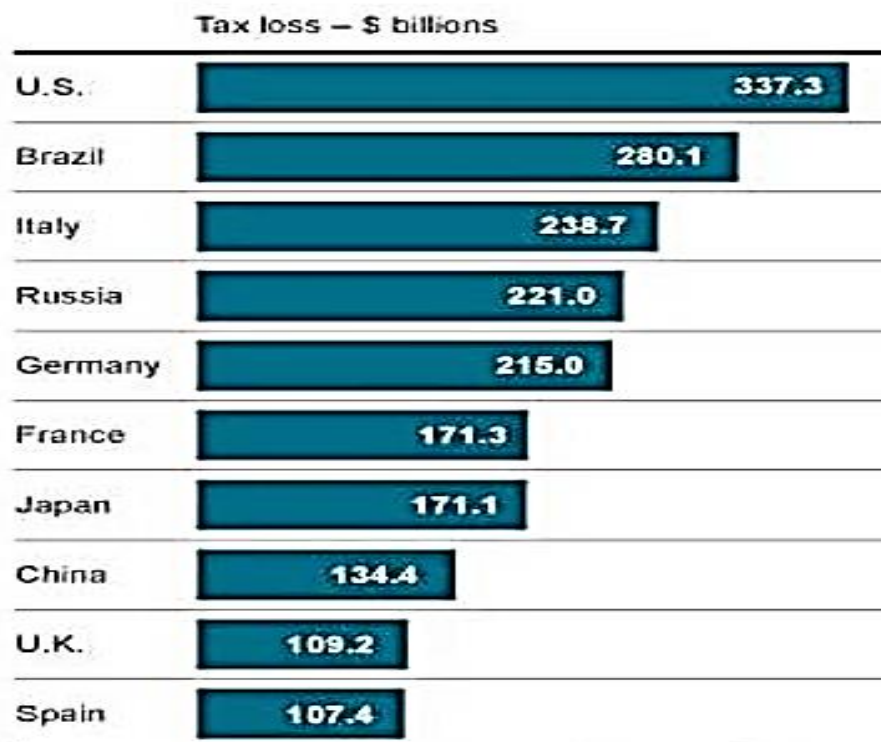

Izvor: Schneider F.: "Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015: Different Developments", Johannes Kepler University of Linz <http://www.econ.jku.at/> , 31.03.2017.

Prosjek na razini odabranih europskih zemalja iznosi 18,0 %, a najviši udio zabilježen je u zemljama istočne Europe, Bugarska zauzima vodeću poziciju sa 30 % udjela sive ekonomije u BDP-u. Hrvatska je na četvrtom mjestu sa udjelom od 27,7 %, prema podacima iz 2015.godine.

Svake se godine u EU-u izgubi otprilike jedan bilijun eura ili 2000 eura po glavi stanovnika zbog utaja poreza i izbjegavanja plaćanja poreza, koji su prijetnja poštenoj tržišnoj utakmici i uzrok golemog gubitka poreznih prihoda. Gubitak poreza zbog porezne evazije na svjetskoj razini za 10 država (članice skupine G8, Kina i Japan) prikazan je u nastavku.

Slika 4. Lista 10 zemalja sa najvećom poreznom evazijom

Izvor: "International Tax Regulation: Combating tax evasion, tax loopholes and double taxation that hamper development efforts in both developed and developing countries."

ThessISMUN - Thessaloniki International Student Model United Nations,
<http://www.thessismun.org/> , 01.04.2017.

Na svjetskoj razini, najveća porezna evazija zabilježena je u SAD-u, čak 337,3 milijuna US \$ poreznih prihoda se ne uplati u državni proračun. Italija kao predvodnik od europskih zemalja, ima gubitak poreza od 238,7 milijuna US \$, prema podacima iz 2011.godine.

Kako bi suzbila porezne prijevare odlukama i zaključcima iz 2012. i 2013. godine Komisija EU-a je donijela akcijski plan i dvije preporuke. Jedna preporuka se odnosi na agresivno porezno planiranje u vidu postroženja pravila o porezu na dobiti, ispunjavanje obveza plaćanja PDV-a koja mogu pripomoći uklanjanju nedostataka u poreznim zakonima, a druga se odnosi na poticanje odgovornog ponašanja.

4. POREZNE OAZE

Porezno davanje, kao prisilno davanje državi, nije u interesu niti jednog poslovnog subjekta ni pojedinca. Iz tog su razloga ljudi smislili kako djelomično ili čak u potpunosti izbjeći takva plaćanja. Od sređivanja brojki u bilancama, namještanja profita, smanjenja oporezivog dijela do premještanja cijelog posla u daleke, egzotične zemlje sa niskom stopom poreza. U nastavku rada definiraju se porezne oaze, povijest nastanka, obilježja poslovanja u nekim najatraktivnijim zemljama, prednosti osnivanja tvrtke u poreznoj oazi, odnosno negativne posljedice.

4.1. Povijest poreznih oaza

Još u davnim vremenima, u Antičkoj Grčkoj, neki grčki otoci služili su pomorskim trgovcima kao spremišta inozemne robe kako bi izbjegli dvopostotno oporezivanje na uvezenu robu u Ateni. U srednjem vijeku su trgovci slobodnih trgovačkih gradova u Njemačkoj i susjednim zemljama, okupljeni u Ligu Hansa, a koji su započeli posao u Londonu, bili pošteđeni plaćanja poreza. Američke su kolonije trgovale iz Latinske Amerike kako bi izbjegli oporezivanje od strane Velike Britanije. Prvi oblik porezne evazije najvjerojatnije se pojavio još 756. godine osnivanjem Papinske Države, odnosno kasnije, Vatikana. U prvoj polovici 20. stoljeća, Europske su vlade podigle poreze zbog naknada šteta nastalih za vrijeme 1. Svjetskog rata. S obzirom da je Švicarska bila neutralna u ratu, zadržala je svoje niske stope poreza i tako postigla velik optjecaj kapitala unutar zemlje. Lihtenštajn, mala kneževina koja se nalazi između Švicarske i Austrije, usvaja švicarski franak kao valutu 1924., i istodobno donosi svoj građanski zakonik. Lihtenštajn modificira švicarsku i austrijsku praksu, stvara novi korporativni oblik, kontroverzni Anstalt, baziran na temelju austrijskog koncepta zaklade. Novi Zakon o trgovačkim društvima nema zahtjeva ili ograničenja u pogledu državljanstva dioničara tvrtke u Lihtenštajnu. Trokut Zürich-Zug-Lihtenštajn bio je prvi pravi porezni raj. Pošto se broj kompanija značajno povećao nakon 1920., na nagovor odvjetnika i bankara Zürich uvodi porezne povlastice te postaje središte poreznog raja. Novi švicarski zakon zahtijevao je apsolutnu privatnost u odnosu na bilo koji račun u švicarskim bankama.¹⁶ Zbog globalizacije, nestabilne političke i ekonomske vlade te slabe komunikacijske mreže mjerodavnih ustanova, problem porezne evazije se znatno pogoršava. Sredinom 80-tih godina 20. stoljeća, porezne oaze su promijenile svoj fokus na legislativu, s ciljem da stvore

¹⁶ Nikolić, N.: "Financijske oaze globaliziranog svijeta", Ekonomska misao i praksa, br.12 / 2004, str.254

korporativne mehanizme kojima bi izbjegli plaćanje poreza lokalnim vlastima. Tako su internacionalne korporacije i porezne oaze doživjele pravu eksploziju i procvat te postale snažna financijska središta, dok mnoge razvijene zemlje zbog tih poreznih oaza gube milijarde dolara. Isto tako su porezne oaze i mjesta u kojima se olakšavaju kriminalne aktivnosti u obliku pranja novca ostvarenog prodajom droge, neplaćanjem poreza. Dva su temeljna razloga velike popularnosti poreznih oaza, globalno okruženje te prednosti ponuđene poslovnim subjektima. Mnoge zemlje tako danas nemaju uopće poreznih opterećenja ili su ona jako niska, odnosno nude osobita izuzeća i nagodbe za strane investitore. Neke od najpopularnijih poreznih oaza osim spomenute Švicarske i Lihtenštajna, su mnogobrojni izoliranih otoci i manje države koje su više ili manje samostalni u organizaciji svojih malih ekonomskih sustava, kao na primjer Andora, Bahami, Belize, Bermuda, Britanski Djevičanski otoci, Kajmanski otoci, Kanalski otoci, otoci Cook, Hong Kong, The Isle of Man, Mauricius, St. Kitts & Nevis itd.. Među nabrojenima postoje značajne razlike pa tako Švicarska pruža najvišu razinu sigurnosti a neki drugi pak atraktivnije financijske poticaje.

Primjer je miran srednjovjekovni švicarski grad Zug, koji nudi stope korporativnog poreza od 15 %, koji je u SAD-u oko 35 %. To predstavlja značajnu komparativnu prednost. Grad Zug tako ima oko 26.000 stanovnika, a oko 30.000 registriranih tvrtki, od kojih je velik dio samo u formi poštanskog sandučića. Jedna od korporacija čije je sjedište u Zugu jest i Transocean, poznat po umiješanosti u havariju naftne platforme u Meksičkom zaljevu 2012. godine. Pretpostavlja se da Transocean godišnje na porezu uštedi oko dvije milijarde US \$ samo zato što je smješten u Zugu umjesto u Teksasu, gdje mu je stvarno sjedište.¹⁷

4.2. Definiranje poreznih oaza

Ne postoji točna definicija porezne oaze. Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) prva je iznijela neke karakteristike prema kojima se poreznim oazama smatra područje bez ili s niskim poreznim opterećenjem, nedostatkom učinkovite razmjene obavijesti i transparentnosti te izostankom potrebe za stvarnom aktivnošću.

Porezna oaza je bilo koja zemlja čiji zakoni i regulative omogućavaju stranim investitorima (fizičkim i pravnim osobama) da smanje svoja porezna davanja kroz upotrebu tzv. offshore načina poslovanja poput trusteva, IBC-a (engl. *Internacional Business Corporation*),

¹⁷ Jozić I.: "Porezne oaze – preduvjeti i posljedice za plaćanja najnižih poreza", Profitiraj, <http://profitiraj.hr/>, 01.04.2017.

bankovnih računa i kreditnih kartica. Nazivaju se još i porezna utočišta ili rajevi (engl. *tax haven*), a tvrtka koja je registrirana kao ekonomski subjekt u takvoj zemlji nosi naziv offshore kompanija. Ove se kompanije bave trgovinom, holdingom, osiguranjem, prijevozom, investicijama, fondovima i financijama.¹⁸

Većina poreznih oaza ima dvostruki monetarni kontrolni sistem. Razlikom tečaja valuta u takvim zemljama može se postići nezanemariva dobit. Moguće je da i stranac otvori poduzeće u poreznim oazama kako bi poslovaio međunarodno. Poslovne operacije poduzeća tako neće biti subjekt deviznih kontrola sve dok poduzeće koristi stranu valutu kako bi trgovalo izvan granica svoje države. Mogućnosti iskorištavanja neplaćanja naknada državi i načini na koji se to postiže su brojni i svakako mora postojati dobar kontrolni sustav kako bi se takva radnja u potpunosti spriječila i pošteno kaznila od strane zakonodavnog tijela.

Temeljni razlozi popularnosti poreznih oaza su globalno okruženje i prednosti koje nudi svaka pojedina oaza poslovnim subjektima. Pod globalnim okruženjem podrazumijeva se okruženje koje je ugodno za svakog poreznog obveznika, minimalna porezna davanja čime se život čini ugodnijim i lakšim, a time dohodak postaje viši. Poslovni subjekti u takvom okruženju imaju priliku otvarati svoja poduzeća i poslovati sa znatno nižim troškovima, a na koncu i isplaćivati plaće bez poreza. Ne smije se zaboraviti niti porez na dobit koji ostaje djelomično ili potpuno u poduzeću na kraju poslovne godine i tako stalno povećava kapital tvrtke. Kroz mnogo godina, sve više i više zemalja prezentiralo se kao porezni raj u namjeri da promiču turizam i privuku što više stranih investicija. Kao rezultat toga, danas postoje zemlje koje nemaju poreze ili imaju niske poreze i ostale koje nude specijalna izuzeća ili nagodbe za strane investitore.¹⁹

4.3. Vrste poreznih oaza

Postoje više vrsta poreznih oaza, a u literaturi se najčešće pojavljuju sljedeće vrste:²⁰

1. **Porezna oaza bez poreza** (engl. *no-tax haven*) je ona zemlja koja nema nikakve vrste poreza na prihode. Iako ne postoje porezi te zemlje naplaćuju samo naknade/pristojbe za tvrtke prilikom ispunjavanja prijava i ostalih regulativnih poslova. Tu se jako jednostavno osnivaju kompanije, a godišnje pristojbe koje se plaćaju u apsolutnim

¹⁸ Sertić A., op.cit., <http://www.ijf.hr>, 30.03.2017.

¹⁹ Ibidem

²⁰ Ibidem

iznosima nisu ovisne o ostvarenoj dobiti i zamjenjuju klasični porez na dobit. Takve zemlje su na primjer Bahami, Kajmanski Otoci i Bermudski otoci.

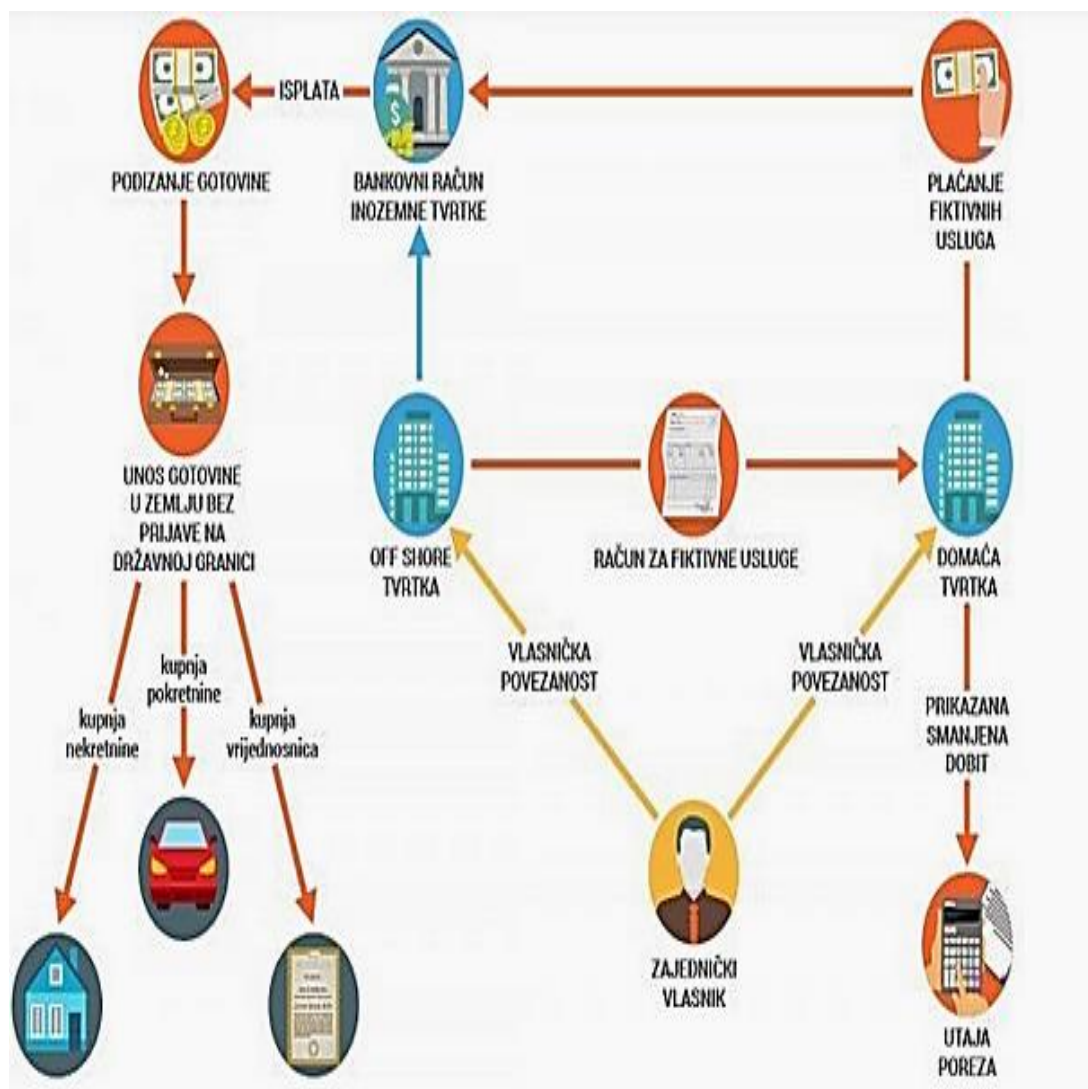
2. **Porezna oaza s niskim porezima** (engl. *low-tax haven*) je zemlja u kojoj se oporezuje dobit pravnih osoba bez obzira gdje je ostvarena, a po relativno niskim poreznim stopama u odnosu na druge zemlje. Osnovna prednost ovog tipa oaze jest u mnogobrojnim ugovorima o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, putem kojih lokalne kompanije nastoje smanjiti iznos zadržanog poreza na prihode ostvarene u zemljama s visokim poreznim stopama sa kojima su potpisani ugovori. Primjeri su Barbados, Britanski djevičanski Otoci, Cipar, Nizozemski Antili, Mađarska i Malta.
3. **Porezne oaze sa porezima samo na lokalne primitke** jesu oaze u kojima se oporezuju dohoci fizičkih osoba, tj. dobit pravnih osoba ako su ostvareni iz domaćih izvora. Od oporezivanja je oslobođen bilo koji primitak ostvaren u inozemstvu. Ove oaze mogu dozvoliti obavljanje djelatnosti na domaćem i inozemnom teritoriju. Primjeri su Hong Kong, Irska, Panama, Gibraltar.
4. **Posebna porezna oaza** (engl. *special tax haven*) je zemlja koja ima porezni sustav kakav imaju i ostale zemlje, no one imaju zakonodavstvo koje omogućava poseban tretman za određene modele tvrtki poput IBC-a, što rezultira izuzećem tvrtke od poreznih obveza. Austrija je jedan od primjera, a slijede je Nizozemska, Lihtenštajn, SAD, Luksemburg i Velika Britanija.

4.5. Poslovanje u poreznim oazama

Samo osnivanje offshore tvrtke nije kazneno djelo. Spektar legalnih poslovnih aktivnosti u poreznim oazama je širok. U njima se mogu držati dionice i ostali vrijednosni papiri, registrirati brod ili jahta kako bi se smanjile takse i potpuno se oslobodilo plaćanja poreza na prihode ostvarene brodskim prijevozom i čarterom, odnosno osnovati offshore tvrtku za razne vrste usluga.

Ukratko, transferiranje novca na koji je plaćen pripadajući nacionalni porez u porezne oaze u potpunosti je legalan poslovni potez. Najjednostavniji primjer kako se to najčešće radi nalazi se u sljedećoj shemi.

Slika 5. Primjer poslovanja putem offshore tvrtki

Izvor: Filipović L.: "Kako se preko offshore tvrtke može utajiti porez?",

<https://www.tportal.hr> , 01.04.2017.

Offshore tvrtka XY Ltd. registrirana u Panami ispostavi račun za fiktivne usluge (konzultantske, marketinške, posredničke i sl.) hrvatskoj tvrtki ABC d.o.o.. Taj račun ABC d.o.o. plaća doznakom u inozemstvo na račun XY Ltd. koji je obično otvoren u nekoj od susjednih zemalja.

Ispostavljeni račun tvrtke XY Ltd., hrvatska tvrtka evidentira kao trošak u svojim poslovnim knjigama i time umanjuje poreznu osnovicu. XY Ltd. i ABC d.o.o. povezana su društva, a doznačeni novac podiže se u gotovini s računa otvorenog u susjednoj zemlji. Novac se zatim unosi u Hrvatsku bez prijave na državnoj granici i njime se kupuju nekretnine, automobili, jahte ili dionice.

Metode kojima se pojedinci koriste radi izbjegavanja plaćanja poreza svojoj zemlji donekle su drukčije od onih kojima se koriste poduzeća. Pojedinci mogu izravno kupovati u inozemstvu dionice ili obveznice, ili položiti novac na inozemne bankovne račune, a potom jednostavno ne prijaviti oporezive dividende i kamate svojim domaćim vlastima. Mogu se poslužiti i zakladama ili tvrtkama poznatima pod nazivom "*shell companies*" kojima upravljaju imenovani direktori stranci, i tako između sebe i svojih poreznih vlasti dodati još jedan neproziran sloj. Dodatno je moguće poslovima, transakcijama i imovini prikriti tragove koristeći se klasičnim trokutom: biti rezident jedne države, osnovati tvrtku ili zakladu u drugoj, a investirati u trećoj jurisdikciji, od kojih su druge dvije offshore.

Vlasti pojedinih država poreznih oaza spremne su drugim državama predložiti podatke o ulaganjima njihovih građana, ali obično samo uz predložene dokaze da je možda posrijedi pranje novca ili financiranje terorizma. Automatska i masovna razmjena informacija postoji samo s malim brojem poreznih oaza, uglavnom s onima u Europi ili pod britanskim utjecajem.

Način i svrha upotrebe poreznih oaza ovisi o okolnostima u kojima se fizička ili pravna osoba nalazi te o njezinim individualnim potrebama i ciljevima. Postoje tri načina korištenja poreznih oaza: offshore tvrtke (kompanije), offshore bankovni računi te offshore banke i osiguravajuća društva.²¹

4.5.1. Offshore tvrtke

Značenje samog termina offshore nije jasno zakonski, porezno niti poslovno definirano, samim tim što u doslovnom prijevodu taj termin znači "udaljeno od obale". Offshore tvrtka/kompanija je pravna osoba osnovana izvan zemlje u kojoj njezini vlasnici imaju prebivalište ili uobičajno boravište, a to je najčešće u nekoj od poreznih oaza.

Veliki je broj prednosti koje vlasnici poslovanja mogu ostvariti kroz osnivanje offshore tvrtke: smanjenje poreznih obveza, zaštita privatne imovine, upravljanje rizikom, smanjenje troškova, povećanje imovine, tajnost podataka (osobito u bankarskom poslovanju), slobodan promet profita i kapitala, veće zarade, usluge pravnih stručnjaka itd..

²¹ Šaljić, N.: "Pratkični vodič za porezno planiranje", Criteria, Split, 1998., str.130

Najčešće djelatnosti offshore tvrtki su trgovina, ulaganja, financiranje, usluge savjetovanja (konzaltinga), očuvanje autorskih prava, patenata i imovine, posjedovanje jahti i plovila, porezno i financijsko planiranje.²²

Pored poreznih oaza postoje jurisdikcije koje nude mogućnost osnivanja i offshore i onshore poduzeća. Ove jurisdikcije nude mogućnost poslovanja uz korištenje prednosti fleksibilnog poreznog režima. Na primjer Hong Kong nudi mogućnost tzv. teritorijalnog oporezivanja, odnosno ukoliko vlasnik tvrtke ne obavlja nikakve poslovne aktivnosti niti ostvaruje profit na teritoriju Hong Konga, tvrtka nije porezni obveznik i može poslovati bez bilo kakvih odbitaka.

Razlika između offshore kompanije i obične tvrtke na prvi pogled ne postoji, strukturalno praktički i ne postoji razlika. Za održavanje offshore tvrtke nije potrebno voditi knjigovodstvo, imati zaposlene osobe, predavati porezna izvješća, jer su offshore tvrtke u velikom slučaju izuzete od plaćanja poreza na dobit i pružaju daleko najveće mogućnosti za što veće smanjenje poreznih obveza.

Pri odabiru koncepta tvrtke najčešće se osniva društvo s ograničenom odgovornošću, tj. **Limited (Ltd.)** zbog njegove prednosti. Takva vrsta društva potpuno je pravno odjeljena od privatne imovine svojih osnivača i u slučaju financijskih teškoća, odgovara vjerovnicima samo do visine osnivačkog kapitala.

Nešto noviji pravni oblik je tzv. "**Limited liability company**" (**LLC**), koji se pojavio u državi Wyoming u SAD-u, 1977. godine kao hibrid između S korporacije i partnerstva. Objedinjuje prednosti oba oblika. Ima sve atribute pravne osobe, ograničenu odgovornost, a prema odluci Vrhovnog Suda SAD-a od 1988. godine smatra se kao partnerstvo u smislu oporezivanja. To konkretno znači da LLC ne plaća porez kao korporacija već ga plaćaju njeni članovi i to prema mjestu boravišta. Znači, strani vlasnici LLC-a, koji nemaju boravište i ne posluju u SAD-u, nemaju poreznih obveza prema toj državi.

Vrlo popularne su međunarodne poslovne korporacije, tj. **International business companies (IBC)**. IBC je oslobođen svih poreznih obveza, ali također ima zabranu obavljati djelatnost u jurisdikciji u kojoj je registracija izvršena. Ovaj tip poduzeća se uglavnom koristi za pružanje

²² Offshore-net, International offshore specialists , <http://www.off-shore.net/hrvatski/> , 31.03.2017.

offshore bankarskih aktivnosti, usluge profesionalnih servisa, internacionalnu trgovinu, različite vrste ulaganja i zaštitu imovine.²³

Sve tvrtke moraju imati sjedište na području zemlje inkorporiranja. Na tu adresu dolazi službena korespondencija, tu se vrši zaključak i godišnji obračun, drže statutarni dokumenti kompanije itd.. To sjedište ne mora biti tamo gdje se posao u stvarnosti i odvija ili gdje se drže računi i obračuni. Pored službene, legalne adrese, tvrtka može imati i svoju poslovnu, korespondentnu adresu koja se zajedno sa brojevima telefona, telefaksa i teleksa može navesti na poslovna pisma, fakture, ugovore, posjetnice itd.. Sva poslovna korespondencija slijeva se na tu adresu, a odatle se preusmjerava prema želji vlasnika bilo gdje. Također se mogu unajmiti i usluge primanja i preusmjeravanja telefonskih poziva.

Po dobivanju registracijskih papira vlasnik tvrtke odlučuje po svom izboru gdje će otvoriti bankovni račun. Tvrtka može imati i više računa u različitim bankama. Takvi računi su neoporezivi. Pri odluci o otvaranju bankovnog računa kompanije treba voditi računa o fizičkom pristupu banci, odnosno banka ne smije biti predaleko i ta zemlja ne smije zahtijevati ulaznu vizu. Preporuča se veća banka koja ima više svojih korespondentnih banaka u svijetu te su transferi i provjere brže, a troškovi niži. Treba odabrati onu koja pruža financijske instrumente neophodne za trgovačke operacije poput akreditiva, garancija i najvažnije, a to je anonimnost. Prema tom kriteriju poznate švicarske banke su tek na 4. mjestu iza Lihtenštajna, Luksemburga i najpouzdanije Austrije.

Prema statutu društva direktori su obavezni, a njihov broj se kreće od jedan do tri. Uloga im je da vode poslove društva po uputstvima vlasnika. Dioničari su stvarni vlasnici kompanije. Minimalan broj dioničara također ovisi o pravnom uređenju države. U svrhu zaštite anonimnosti stvarnih vlasnika i pribavljanja statusa poreznog izuzeća (engl. *tax exempt*) za tvrtku na nekim područjima mogu se koristiti nominalne usluge direktora, tajnika i dioničara. Pojam "nominalan" podrazumijeva profesionalce koji "iznajmljuju" svoja imena na godišnjoj osnovi pri postupku registracije ili održavanja tvrtke. Oni imaju funkcije za koje su unajmljeni samo "na papiru". U stvarnosti nemaju nikakva prava, obveze niti odgovornosti, nemaju pravo uvida u financijsko poslovanje. Isto tako, nemaju pravo na dobit od poslovanja firme. Oni su tu samo da ispune statutarnu formalnost. Po registraciji kompanije oni se odriču unaprijed svojih dionica i pozicija.

²³ Offshore companies and yachts registrations, www.offshoregate.com, 03.04.2017.

Postupak registracije tvrtke uglavnom se obavlja po sistemu "*ključ u ruke*", bez potrebe da klijent napušta svoj dom. Klijent prvo odlučuje o jurisdikciji svoje buduće tvrtke, nakon čega predlaže tri imena njezinog naziva. Unutar mjesec dana, ovisno o jurisdikciji, vlasnik dobiva sve potrebne dokumente za otvaranje bankovnog računa i tvrtka može početi poslovati. Ukoliko posao zahtijeva brže formiranje, klijent može "kupiti" već gotovu, registriranu kompaniju koja je registrirana za vrlo široko djelovanje i nikad prije nije poslovala. Nju je potrebno preregistrirati na novog vlasnika što ubrzava cijeli proces. Kasnije, ako želi klijent može promijeniti njezino ime.²⁴

Razni uredi nude osnivanje offshore kompanija po vrlo povoljnim cijenama, na svojim web stranicama okvirno opisuju koje uvjete treba ispuniti u pojedinoj državi i odgovaraju na sve upite klijenata. U nastavku se nalazi tablica koja sadrži informacije o tome kakvi su uvjeti u pojedinim oazama, koliko traje proces registracije, procjenu troškova usluga osnivanja i vođenja tvrtke i sl., odnosno sažima sve već prije navedeno, a podaci su javno dostupni na web stranici ureda koji nudi takve usluge. Većina otočnih država ima slične uvjete, jedino se Delaware i Wyoming razlikuju u području poreza na offshore profite, minimalnom broju dioničara, objavi određenih podataka te uz Gibraltar ne dopuštaju izdavanje dionica na donositelja.

²⁴ op.cit., www.offshoregate.com , 03.04.2017.

Tablica 1. Moguća rješenja u poreznim oazama i uvjeti koje treba ispuniti

OPIS		Bahami	Britanski djevič. otoci	Delaware	Dominik. Republika	Gibraltar	Sejšeli	Wyoming
OPĆENITO	Vrsta tvrtke	I.B.C.	I.B.C.	L.L.C.	I.B.C.	Nerezident	I.B.C.	L.L.C.
	Vrijeme potrebno za registraciju (dani)	1	2	2	1	3-5	1	1
	Zajednički pravni sustav	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA
	Javno objavljivanje direktora/dioničara	NE	NE	NE	NE	DA	NE	NE
	Porez na offshore profite	0	0	DA/NE*	NE	NE	NE	DA/NE*
	Privatnost bankovnih podataka	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA
ZAHTEJEVI KORPORACIJE	Minimalan broj dioničara/članova	1	1	2	1	1	1	2
	Minimalan broj direktora/menadžera	1	1	1	1	1	1	1
	Dionice na donositelja su dopuštene	DA	DA	NE	DA	NE	DA	NE
	Korporativni direktori su dozvoljeni	DA	DA	NE	DA	DA	DA	NE
	Pečat korporacije	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA
	Standardni temeljni kapital	5.000 US\$	50.000 US\$	nije propisano	5.000 US\$	2.000 GB£	5.000 US\$	25.000 US\$
	Ograničenja u završetku naziva	DA	DA	DA	NE	DA	DA	DA
LOKALNI ZAHTEJEVI	Registrirani ured/agent	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA
	Tajnica tvrtke	NE	NE	DA	NE	DA	NE	NE
	Lokalni direktori	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
	Lokalni sastanci	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
	Državni registar direktora	NE	NE	DA	NE	DA	NE	DA
	Državni registar dioničara	NE	NE	NE	NE	DA	NE	NE
GODIŠNJI ZAHTEJEVI	Godišnji povrat	NE	NE	NE	NE	DA	NE	NE
	Godišnja revizija financijskih izvještaja	NE	NE	NE	NE	DA	NE	NE
TROŠKOVI OSNIVANJA	Ukupni trošak za 1. godinu	1.490,00	1.490,00	890,00	890,00	1.190,00	890,00	890,00
	Godišnji trošak po sljedećoj godini	690,00 US\$	650,00 US\$	490,00 US\$	490,00 US\$	550,00 US\$	490,00 US\$	490,00 US\$
NE* - ako su članovi stranci nerezidenti								

Izvor: Offshore companies and yachts registrations, www.offshoregate.com, 03.04.2017.

4.5.2. Offshore bankovni računi

Općenito bilo koji bankovni račun otvoren izvan rezidentne zemlje se može smatrati offshore bankovnim računom. Nema puno razlike ili koristi između banke u vlastitoj državi i banke na nekom otočju. Mnogo manjih država može ponuditi usluge offshore bankovnih računa bez nekih značajnih ulaganja vlastitih sredstava. Lokalni zakoni mogu ograničiti ili eliminirati porez stavljen na bankovne račune. Iz tog razloga neke tvrtke i pojedinci radije otvaraju offshore bankovne račune u malim državama koje dopuštaju vlasnicima računa da ostanu anonimni. Razne mogućnosti o otvaranju offshore bankovnog računa moguće su iz raznih legitimnih financijskih razloga:

- stanovnici politički ili ekonomski nestabilnih država mogu otvoriti offshore bankovni račun u nekoj stabilnijoj zemlji;
- ljudi koji često putuju u SAD ili Aziju imaju korist od offshore bankovnog računa u Teksasu ili Japanu jer je tečaj povoljniji za one koji imaju otvoren račun u tim zemljama;
- pojavom elektroničkog bankarstva, nositelj offshore bankovnog računa lako može provoditi rutinske poslove bez putovanja u inozemstvo.

Otvaranje offshore računa je jednostavno i dostupno svakome. Najčešći dokumenti koji se traže su prijavnice za otvaranje računa sa originalnim potpisom, kopija putovnice ili vozačke dozvole. U većini slučajeva offshore banke dozvoljavaju otvaranje računa putem pošte bez osobnog prisustva podnositelja zahtjeva. Postoji i mogućnost dobivanja novčanih i kreditnih kartica koje omogućavaju raspolaganje novcem s offshore računa praktično bez ograničenja. Također postoje specijalizirane tvrtke ili financijski savjetnici koji pomažu oko papirologije i propisa.

Osnovni razlozi za otvaranje offshore računa su postojanje maksimalne sigurnosti glavnice od stečaja jer se pruža mogućnost ulaganja u najpoznatije svjetske banke i investicijske fondove, kamate na štednju i prinosi na investirana sredstva su znatno veći te rizik od političkih i ekonomskih problema je sveden na minimum.²⁵

²⁵ Šaljić, N.: op.cit., str.135-136.

Offshore banke nude znatno širi izbor bankovnih računa od lokalnih banaka. Postoji nekoliko osnovnih vrsta računa:²⁶

- **tekući račun** - najčešći i najpopularniji tip računa, jer daje najviše fleksibilnosti u upravljanju novcem. Omogućava povlačenje svih sredstava ili dijela sredstava u bilo kojem trenutku. Inicijalni polog je nizak i većina banaka obračunava kamate na trenutno stanje. Račun pruža mogućnosti čekovne knjižice i bankovnu karticu, a ponekad i kreditnu karticu. Najpopularnija kartica elektroničkog bankarstva koju izdaju offshore banke je "Eurocard". Neke banke pružaju viševalutne tekuće račune na koje se može položiti ili podići novac u raznim valutama.
- **štedni račun** - kod kojeg korisnik odvaja svoja sredstva na račun za neko vrijeme, a za to dobiva naknadu u obliku kamate. Kamatne stope ponuđene na depozitne račune se razlikuju ovisno o valuti računa i vremenskom periodu na koji je novac pohranjen. Što je više vremena novac pohranjen, viša je kamatna stopa. Osim vremenskog perioda, visina pologa također određuje visinu kamatne stope. Većina depozitnih računa zahtijeva minimum depozita od 2.500 US \$ ili više. Depozit može biti po viđenju ili oročen na određeni period. Moguća je kombinacija štednog i tekućeg računa, odnosno da se većina sredstava čuva na štednom računu s višom kamatom, a manji dio se nalazi na tekućem računu za svakodnevne transakcije.
- **anonimni bankovni računi** – naziv za račune koji su nastali od poznatih "numbered accounts" koji su se do 1992. godine mogli otvarati u Švicarskoj i okolnim zemljama bez imena vlasnika računa. Danas ti numerirani računi nikada nisu anonimni, a švicarske banke po zakonu moraju znati identitet vlasnika računa. Ipak banka poduzima dodatne korake kako bi zaštitila identitet vlasnika računa.
- **investicijski račun** - nude povjerljivost, služe za smanjenje poreza, zaštitu imovine i kao sredstvo diverzifikacije svog portfelja ulaganja. Obično ih nude samo velike banke i njima se omogućava investiranje u razne vrste vrijednosnih papira i investicijskih fondova uz pomoć stručnog osoblja banke. Minimalni polog iznosi 50.000 US \$.
- **fiducijarni račun** - otvara ga klijentova banka u nekoj drugoj banci u svoje ime, a za klijentov račun kako bi se sačuvala anonimnost klijenta i izbjegla plaćanje poreza u

²⁶ Šaljić, N.: op.cit., str.135-136.

određenim situacijama. Banka uzima proviziju za tu uslugu u iznosu 0,25 % od glavnice i plaća nešto nižu kamatu.

- **potvrde o depozitu** – jedne su od najpopularnijih offshore ulaganja jer nude fiksni, sigurni, mjesečni prihod za investitora. Investitor potpisuje ugovor o depozitu s bankom, u kojem banka jamči investitoru fiksnu godišnju kamatnu stopu (obično se plaćaju kamate na mjesečnoj osnovi) u zamjenu za korištenje određenog iznosa novca za određeno vremensko razdoblje. Nakon što vremensko razdoblje istekne, investitor ima mogućnost ili obnoviti ugovor, ili uzeti novac natrag.
- **račun za plemenite metale** - omogućava investiranje u plemenite metale posredstvom banke, bez plaćanja kamate i uz godišnji trošak za čuvanje u iznosu od oko 0,5 % vrijednosti metala u depozitu. Ovakav tip računa je pogodan za investitore koji ne žele kupovati kovanice ili poluge kako bi ih negdje pohranili već žele njima trgovati. U većini slučajeva računi ne omogućavaju fizičku isporuku metala.
- **račun za čuvanje** - isto kao i sef u bilo kojoj banci samo što se ovaj sef nalazi u nekoj od poreznih oaza. Ova vrsta računa daje se za depozit stvari kao što su obveznice, dionice i druge dragocjenosti.

4.5.3. Offshore banke i osiguravajuća društva

Offshore banka je banka locirana izvan države u kojoj deponent ima mjesto prebivališta. Najčešće se nalazi u državi koja ima niske poreze i koja pruža financijske i pravne prednosti. Te prednosti obično uključuju veću privatnost, malu ili nikakvu stopu poreza, lak pristup depozitima, zaštitu od političke i financijske nestabilnosti.

Offshore bankarstvo je često bilo povezivano sa podzemnom ekonomijom i organiziranim kriminalom, u vidu izbjegavanja poreza i pranja novca, ali sa pravnog stajališta sredstva koja pojedinac posjeduje ne mogu biti izuzeta od poreza na dohodak pomoću offshore bankarstva. Izuzeci postoje za neke osobe koje moraju ispuniti poprilično kompleksne zahtjeve, ali u većini slučajeva porezni sustav mnogih zemalja ne pravi razliku između kamate koja je ostvarena u nekoj lokalnoj banci i kamate koja je ostvarena u nekoj banci u inozemstvu.

Veliki broj tvrtki osniva vlastita osiguravajuća društva sa ciljem smanjenja troškova ili poreza u matičnim zemljama. Offshore osiguravajuća društva u većini slučajeva ne plaćaju porez na dobit te postoje još dva razloga, za njihovo osnivanje. Prvo, postoje rizici koje lokalna

osiguravajuća društva ne pokrivaju, pa se sredstva moraju dugoročno rezervirati za "samoosiguranje" i takve rezervacije nisu porezno priznati rashod u većini zemalja te drugi razlog, u zemljama s restriktivnim deviznim propisima, rezervacije za samoosiguranje ne mogu se slobodno transferirati u inozemstvo. Vlastito osiguravajuće društvo pruža rješenja za oba problema. Razumne premije za osiguranje porezno su priznati trošak čak i kad se plaćaju povezanim društvima. Osim toga, to je jedan od načina transfera kapitala u inozemstvo. Osiguravajuća društva osnovana u poreznim oazama mogu neoporezivo investirati cijeli iznos premija za reosiguranje jer obveza plaćanja premija nastaje tek po završetku perioda reosiguranja.²⁷

4.6. Offshore područja

Uzevši u obzir razne faktore poput reputacije, poslovnosti, infrastrukture, iskustva, pa do cijene formiranja i održavanja najčešće i najatraktivnije je osnivanje tvrtki u sljedećim državama: Wyoming (SAD), Gibraltar, Bahamas, Panama, Belize, British Virgin Islands, Irska. U nastavku su opisane karakteristike tih poreznih oaza.

4.6.1. Wyoming

Američka savezna država poznata po stočarstvu te ima oko 500 tisuća stanovnika. Pristupila je 1890. godine SAD-u kao 44. članica. Prema svom dokumentu *Business Corporation Act* od 1989. godine, država Wyoming postala je najfleksibilnije središte u SAD -u za inkorporiranje. U toj državi nastao je prvi oblik LLC kompanije čiji su koncept kasnije usvojile gotovo sve ostale države. Glavna značajka LLC-a je da njezin vlasnik može biti i stranac. Ako stranac nema rezidenciju u SAD-u i LLC posluje izvan SAD-a, oslobođen je od plaćanja bilo kakvog poreza u toj zemlji.

4.6.2. Gibraltar

Gibraltar je strateški locirano područje i spaja europski i afrički kontinent. Razvio se u značajno financijsko središte. Domaće kompanije, prema njihovom poreznom zakonu, plaćaju porez na dobit u visini od 35 %. Porezno izuzeće može biti postignuto za nerezidentne i izuzete kompanije pod uvjetom da u poslovanje kompanija nisu uključeni lokalni stanovnici

²⁷ Šaljić, N.: op.cit., str.134

ili kompanije. Status o izuzeću, dobiva se od vladinog Sekretarijata za financije i razvoj. Potvrda jednom dobivena ostaje na snazi 25 godina. Izuzete kompanije plaćaju fiksni porez od 225 funti godišnje. Zbog poreznih olakšica kompanije Gibraltara posebno su pogodne za kupovinu posjeda u Španjolskoj.²⁸

4.6.3. Bahami

Otočje koje se nalazi istočno od američke savezne države Florida. Nezavisnost od Britanske krune stječe 1973. godine. Politički je vrlo stabilna država parlamentarne demokracije. Poznata je po turizmu i bankarstvu. Tradicija offshore poslovanja je vrlo duga bez ograničenja u transakcijama. 1990. godine Bahami su uveli IBC (*International Business Companies*) zakonodavstvo koje omogućava brzu inkorporaciju i jednostavnu administraciju. IBC kompanije plaćaju fiksni državni porez jedanput godišnje. Nema godišnjeg obračuna i revizije. Naziv kompanije završava sa nazivima *limited* (Ltd.), *corporation* (Corp.), *incorporated* (Inc.) ili *Societe Anonyme* (S.A.).

4.6.3. Panama

Država locirana između Kostarike i Kolumbije, ima izvanredne transportne i komunikacijske veze sa svijetom. Poznato porezno utočište čiji se zakon o kompanijama nije mijenjao od izglasavanja 1927. godine. Financijski sektor pruža najveće mogućnosti u Latinskoj Americi i udomljuje gotovo sve važnije banke svijeta. Potpuna je sloboda novčanog prometa. Sav posao vodi se u američkim dolarima i ne postoje transakcijske prepreke. Iako Panama ima prilično visok interni porez, njezin status poreznog utočišta leži na načelu da prihod koji ostvare panamske kompanije izvan Paname je potpuno oslobođen poreza. Zakon Paname o kompanijama adaptirani je Zakon o kompanijama države Delaware. Direktori, službenici i dioničari mogu biti stranci, a skupštine se mogu održavati bilo gdje u svijetu. Nastavci u nazivu iza imena kompanije su: *S.A.*, *Corp.* ili *Inc.*²⁹

²⁸ op.cit., www.offshoregate.com, 03.04.2017.

²⁹ op.cit., www.offshoregate.com, 03.04.2017

4.6.4. Belize

Nalazi se u središnjoj Americi između Gvatemale i Meksika. Bivši Britanski Honduras, od 1981. godine nezavisna je država. Ima oko 200.000 stanovnika. Glavno gospodarstvo čine turizam i agrikultura. Zakonodavstvo i sudstvo su preslikani iz britanskog sustava. Belize je vrlo dobro povezan dnevnim letovima za SAD i centralnu Ameriku. Inkorporiranje je bazirano na IBC-u, što znači paušalan porez bez obzira na visinu profita ostvarenog izvan Belizea. Dionice mogu biti sa i bez vrijednosti, na donositelja ili na ime. Nema ograničenja u pogledu vlasništva i upravljanja tvrtkom i nema revizije godišnjih obračuna.

4.6.5. Britanski djevičanski otoci

Britanska kolonija je locirana u Karipskom moru 60 milja istočno od Puerto Rica. Po Ustavu iz 1976. godine otočje je potpuno neovisno osim u poslovima vanjske politike, obrane, unutrašnje sigurnosti, javnih službi i sudstva gdje još uvijek postoji nadležnost Velike Britanije. Zakonodavni sustav baziran je na britanskom. Službeni jezik je engleski dok je službena valuta američki dolar. Vodi se strogo računa o tajnosti financijskih aktivnosti kompanija. Po IBC propisima potreban je najmanje jedan dioničar i jedan direktor, skupština se može održavati bilo gdje u svijetu, a može se voditi i telefonom. Dionice mogu biti na ime ili na donosioca. Otkup vlastitih dionica od strane kompanije je moguć. Ne vode se javni zapisi o identitetu dioničara ili direktora. Statut kompanije može se lako mijenjati. Sav profit kompanije ostvaren izvan Otočja oslobođen je poreza. Naziv kompanije može završavati skraćenicama SA, Corp., Ltd. ili Inc..

4.6.6. Irska

Republika Irska punopravan je član Europske unije čije je zakonodavstvo preslika britanskog sustava. Nakon 1988. godine, kada je u Velikoj Britaniji napušten status nerezidentnih kompanija, Irska je postala uspješna alternativa. Nerezidentne kompanije ne podliježu financijskoj kontroli. Prema direktivi Europske Zajednice 1986. godine uvedena je obveza nadzora računa koji se ispunjavaju u ustanovi za registraciju bez obzira na nerezidentan status kompanije. Iako atraktivno područje, budućnost Irske kao poreznog utočišta je neizvjesna. Naime, 12. veljače 1999. godine donesen je prijedlog financijskog zakona kojim se ukidaju nerezidentne kompanije, dok postojeće automatizmom od 1. listopada 1999. godine dobivaju

rezidentan status. Taj prijedlog Zakona još mora biti usvojen u Parlamentu.³⁰ Krajem 2016. objavljena je informacija da će ta zemlja dodatno smanjiti stopu poreza na dobit sa vrlo niskih 12,5 % na 6,25 %. Kako bi i dalje ostala konkurentna i privukla još više svjetskih korporacija i tehnoloških divova u svoju državu, Irska se obvezala da će svakoj tvrtki koja ulaže u istraživanje i razvoj patenata i inovacija ponuditi izuzetno mali porez na dobit. Jedini uvjet je taj da svaki patent i svaka novozaposlena osoba mora biti registrirana u Irskoj.

U Irsku je već preselilo poslovanje više od 1000 najvećih svjetskih kompanija i to upravo zbog niskog poreza na dobit. Nije tajna kako je i trenutna stopa od 12,5% određena pojedinačnim dogovorima tvrtki i irske Vlade.

4.7. Svijetla strana poreznih oaza

Sve veći broj poslovnih i stručnih ljudi ozbiljno razmatra i uključuje prednosti nerezidentne tvrtke kao sastavni dio postojećeg poslovanja. Većina njih se usredotočuje na fundamentalna pitanja kao što su privatnost, zaštita imetka i profit. U zadnje vrijeme veliki broj upita usmjeren je direktno i isključivo na pitanja poreza.

U proteklom desetljeću izraz porezna utočišta ustupio je mjesto daleko prihvatljivijem terminu *offshore financijski centri*. Odražavajući svoj rastući značaj u svijetu međunarodnih financija, offshore financijski centar je uveliko unaprijedio globalnu sliku i dalje popularnog poreznog utočišta.

Prednosti poreznih oaza ima mnogo, a u nastavku će biti navedene neke od glavnih prednosti:³¹

- **manja stopa poreza**

Mnoge porezne oaze nude porezne poticaje stranim investitorima. Za malu zemlju bez ikakvog rudnog bogatstva i s malim brojem stanovnika, privlačenje investitora može dramatično povećati ekonomsku aktivnost. Jednostavnim rječnikom, offshore ulaganje se događa kada offshore investitori osnuju korporaciju u stranoj zemlji. Korporacija djeluje kao zaštitni oklop za račune investitora koji ih štiti od velikih poreza koje bi morali platiti u svojoj matičnoj državi. Budući se navedena korporacija ne uključuje u lokalna zbivanja niti posluje sa lokalnim kompanijama, mora plaćati samo malu stopu poreza ili u nekim slučajevima, ne

³⁰ op.cit., www.offshoregate.com, 03.04.2017

³¹ Excellent Consultants Ltd., <http://www.offshore-excellent.com/hr/>, 01.04.2017.

mora uopće plaćati porez. Mnoge strane kompanije su također izuzete od plaćanja poreza kada ulažu na američka tržišta. Zbog navedenog, investiranje novca kroz strane korporacije je daleko unosnije nego kad pojedinac sam investira.

- ***zaštita sredstava***

Offshore centri su popularne lokacije za restrukturiranje vlasništva nad određenim sredstvima. Kroz fondove, zaklade ili kroz postojeće korporacije individualno vlasništvo nad određenim sredstvima može biti prebačeno sa ljudi na druge pravne entitete. Mnogi pojedinci koji su zabrinuti oko tužbi ili zbog pozajmica koje im trebaju doći na naplatu odluče prebaciti dio svojih sredstava na entitet koji se nalazi izvan njihove matične države. Nakon što naprave ovakva prebacivanja vlasništva i posjeduju papirnati dokaz da je prebacivanje izvršeno, ne moraju se brinuti da će njihova sredstva biti zaplijenjena u matičnoj državi. Ako je osoba koja prebacuje vlasništvo na neki drugi entitet državljanin SAD-a, njegov status kao pojedinca koji prebacuje vlasništvo na neki drugi entitet omogućuje mu da napravi određene priloge svojoj offshore zakladi bez plaćanja poreza na dohodak.

- ***povjerljivost***

Mnoge offshore oaze imaju i dodatnu beneficiju u vidu zakona o privatnosti korporativnih i bankarskih podataka. Ako je povjerljivost korporativnih i bankarskih podataka narušena, postoje ozbiljne posljedice za osobu ili osobe koje su prekršile zakon o privatnosti podataka. Primjer narušavanja tajnosti bankarskih podataka je otkrivanje identiteta klijenata. Međutim, ovakva tajnovitost ne znači da su svi offshore investitori kriminalci koji imaju nešto za kriti. Zakoni u većini poreznih oazama dozvoljavaju otkrivanje identiteta klijenta u slučaju trgovanja drogom, pranja novca i drugim ilegalnim aktivnostima. Sa gledišta investitora visokog profila, držanjem u tajnosti informacija kao što su investitorov identitet, omogućava tom istom investitoru da kupuje dionice javne kompanije u tajnosti i time stekne znatnu financijsku i legalnu prednost. Visokoprofilni investitori ne žele da cijela javnost sazna u koje dionice oni ulažu. Budući nacije nisu dužne prihvatiti zakone druge vlade, porezne oaze su, u većini slučajeva, imune na zakone koji se primjenjuju u državi gdje investitor ima mjesto prebivališta.

- ***diversifikacija ulaganja***

U nekim državama, regulacije ograničavaju međunarodne mogućnosti za ulaganje koje su dostupne građanima. Mnogi investitori smatraju da takva ograničenja sprečavaju stvaranje diversificiranog investicijskog portfelja. Offshore računi su daleko fleksibilniji te daju investitorima neograničeni pristup međunarodnim tržištima i svim većim burzama.

4.8. Tamna strana poreznih oaza

Gubitak poreznih prihoda uzrokovan seljenjem investicija u zemlje sa nižim poreznim opterećenjem može dovesti do poteškoća u državi koje se očituju u snižavanju socijalnih izdataka, povećanju poreznog opterećenja na plaće i potrošnju, što pak dovodi do neučinkovitosti poreznog sustava, viših cijena i povećanja troškova rada, neučinkovitosti ekonomije u cjelini te vrlo često i do visoke nezaposlenosti.

Rezultat postojanja poreznih oaza je nelojalna ili štetna konkurencija koja dovodi do toga da je korist poreznih utočišta istodobno šteta drugih zemalja koje provode uobičajenu, normalnu poreznu politiku zasnovanu na načelima kvalitetnog poreznog sustava.

Porezne oaze često nisu transparentne, jer porezni obveznik ima mogućnost da o porezu pregovara sa vlastima i da za sebe ostvari veća prava. Osim pravnih i fizičkih osoba, značajnu ulogu imaju i banke. One pomažu u poreznoj evaziji s obzirom na koristi koje imaju od toga. Offshore banka je banka smještena izvan zemlje, izvan rezidencije deponenta, obično u državi s niskom stopom poreza ili bez poreza, koja pruža financijske i pravne prednosti. Te prednosti obično uključuju veću privatnost, nisku ili nultu stopu poreza, lakši pristup depozitima, protekciju protiv lokalne politike ili financijske nestabilnosti. Offshore banka se obično poistovjećuje sa ekonomijom podzemlja ili organiziranim kriminalom putem porezne evazije i pranjem novca. Offshore financijski centri često su predmetom rasprava zbog posljedica koje izazivaju, izravno ili neizravno. Zbog blagih regulacijskih mehanizama i stroge tajnovitosti, nameću konkurentsku utrku vladama ostalih zemalja u snižavanju poreza, promiču pranje novca, tržišne manipulacije i druge nezakonite aktivnosti, privlačeći neodgovorne i korumpirane poduzetnike da osiromašuju vlastite zemlje, gurajući ih s puta razvijanja u nerazvijenost.

Posljedice poslovanja u poreznim oazama manifestiraju se kroz sve veću razliku u podjeli bogatstva između bogatih i siromašnih, gubitak radnih mjesta, usporavanje ekonomskog razvoja, posebice nemogućnosti izgradnje socijalne infrastrukture, ali i kroz dovođenje u pitanje države kao organa vlasti. Multinacionalne korporacije i bogati poduzetnici iskorištavaju sve moguće mehanizme da izbjegnu plaćanje poreza, osobito one koji se nude u poreznim oazama. Na taj način države su spriječene da kroz prikupljanje poreznih prihoda od korporacija i bogatih stanovnika obnavljaju, grade i unaprjeđuju socijalnu, obrazovnu,

zdravstvenu, mirovinsku infrastrukturu na kojoj se temelji blagostanje ljudi i održivi ekonomski razvoj.³²

Poslovanjem u poreznim oazama multinacionalne kompanije postavljaju se u položaj nelojalnog konkurenta, pa lokalni poduzetnici, naročito mali i srednji, više ne mogu konkurirati inovacijama u proizvodnji i učinkovitosti.

Rast kriminala na globalnoj razini i pražnjenje proračuna od strane korumpiranih političara, također je povezano s poslovima koji svoje prihode usmjeravaju u složenu mrežu transakcija u offshore financijskim centrima. Isključiva svrha takvih aktivnosti je sakrivanje kriminalnih djelatnosti poput političke korupcije, prostitucije, trgovanja drogom, oružjem ili ljudima.

Sadašnji uvjeti poslovanja u poreznim oazama pridonose i čestim pojavama financijskih kriza koje su ostavile najveće posljedice u siromašnim sredinama. Špekulativni poslovi s nekretninama i valutom izazivaju nestabilnost valute, bijeg kapitala, a ljude prepuštaju još većem siromaštvu. Financijska kriza u istočnoj Aziji, udvostručila je broj siromašnih u Indoneziji na 40 milijuna, a financijska kriza iz 2008. nezaustavljivo postavlja rekorde u broju nezaposlenih i siromašnih.³³

³² Mihaljević, D.: "Položaj i uloga offshore financijskih centara u financijskoj globalizaciji.", Ekonomska misao i praksa, 2/2012, <http://hrcak.srce.hr/94181> , 31.03.2017.

³³ Ibidem

5. NADZOR MEĐUNARODNIH INSTITUCIJA NAD POSLOVANJEM U POREZNIM OAZAMA

Razvoj i širenje tržišta u posljednjih nekoliko desetljeća, izložili su porezne sustave otvorenom međusobnom natjecanju. Premda je međusobna konkurencija poreznih sustava pridonijela snižavanju poreza i širenju porezne baze, pojedini offshore financijski centri usmjerili su natjecanje u sasvim drugom pravcu. Uveli su financijske standarde koji su potaknuli poreznu evaziju, financijske manipulacije i malverzacije, pranje novca i druge ilegalne aktivnosti.

Glavni problem kontrole financijskoga sustava bilo koje zemlje nalazi se u premošćivanju bankarske tajne. Zato borba protiv bijega kapitala treba imati polazne točke u u premošćivanju bankarske tajne u onshore i offshore financijskim centrima, poboljšanju porezne administracije u zemljama u razvoju i daljnjoj implementaciji međunarodne razmjene poreznih informacija. U zemljama gdje se nalaze financijski centri, bankarska tajna onemogućuje vlade tih zemalja u dobivanju osnovnih podataka o stranim investitorima, pa nastaje nemogućnost uspješnog komuniciranja sa zemljama iz kojih dolaze takvi investitori. Posljedice se očituju u bijegu kapitala i poreznoj evaziji koje prije svih pogađaju siromašne te smanjenoj kontroli nad vlastitim poreznim sustavom.

5.1. Rad Grupe za financijsku akciju protiv pranja novca

Najmoćnija grupacija zemalja G8 borbu protiv pranja novca shvatila je izuzetno ozbiljno i zajedno s još dvadesetak zemalja i organizacija osnovala Grupu za financijsku akciju protiv pranja novca (engl. *Financial Action Task Force - FATF*), s ciljem otkrivanja nekooperativnih područja u borbi protiv pranja novca.

FATF je odmah donio dokument nazvan *Četrdeset preporuka* koji opsežno regulira korake koje treba poduzeti unutar krivičnoga zakonodavstva, financijskog sustava i na području međunarodne suradnje da bi se uspješno spriječilo pranje novca. Prihvatile su ih sve ugledne međunarodne financijske ustanove, postavši tako međunarodni standard za programe protiv pranja novca.

Četrdeset preporuka inkriminiraju sve one koji su znali za poslove vezane uz pranje novca. Pritom se znanje sudionika u tim poslovima tumači vrlo široko, pa se pretpostavlja već iz objektivnih okolnosti slučaja. Financijske ustanove obuhvaćaju sve one koji na bilo koji način sudjeluju u novčanom poslovanju. Osnovno je načelo "know your customer" ("upoznaj svoga

klijenta"), odnosno poznavanje stvarnoga identiteta osobe za čiji se račun vrše financijske transakcije. Navodi se da pravne osobe ne smiju biti paravan za vođenje anonimnih računa, već se zahtijevaju podaci o fizičkim osobama koje upravljaju pravnom osobom, u cilju onemogućavanja anonimnih financijskih transakcija. U Preporukama se dalje zahtijeva povećana pažnja za sve složene i neobično velike transakcije, transakcije s offshore tvrtkama, transakcije sa zemljama koje ne primjenjuju preporuke te strogo postupanje prema nezakonitom prihodu, odnosno njegovo oduzimanje.³⁴

5.2. Nadzor Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj

Suradnja OECD-a i radne skupine G-20³⁵ ciljano je otkrila porezne oaze uz naglasak na poreznu evaziju i tom prilikom sastavljena je temeljna lista država koje se smatraju poreznim oazama.

Slika 6. Popis zemalja koje se pojavljuju na različitim listama poreznih oaza

Karibi Anguilla, Antigua and Barbuda, Aruba, Bahami, Barbados,^{2,3} Britanski Djevičanski otoci, Kajmanski otoci, Dominikanska Republika, Grenada, Montserrat, Nizozemski Antili, Sveti, Kristofor i Nevis, Sveta Lucija, Sveti Vincent i Grenadini, otoci Turks i Caicos, Djevičanski otoci SAD-a³ Srednja Amerika Belize,³ Kostarika,¹ Panama³ Istočna Azija Hong Kong,^{1,3} Macao,^{1,3} Singapur^{1,3} Europa Andora, Kanalski otoci (Guernsey i Jersey),³ Cipar,³ Gibraltar, Otok Man,³ Irska,^{1,3} Liechtenstein, Luxembourg,^{1,3} Malta,³ Monako, San Marino,³ Švicarska¹ Indijski ocean Maldivi,^{2,3} Mauricijus,³ Sejšeli³ Srednji istok Bahrain, Jordan,^{1,3} Libanon,^{1,3} Sjeverni Atlantik Bermuda³ Tihi ocean Otoci Cook, Maršalovi otoci, Samoa, Nauru, Niue,¹ Tonga,^{2,3} Vanuatu Zapadna Afrika Liberija
¹ Nisu uvrštene u OECD-ovu inicijalnu listu poreznih oaza. ² Uklonjene s OECD-ove liste jer je naknadno utvrđeno da nisu ni trebale biti na listi. ³ Od 8. srpnja 2009. nisu na OECD-ovoj »sivoj listi«, a trenutno su na OECD-ovoj »bijeloj listi«.

Izvor: Sertić A.: "Porezne oaze: Međunarodno izbjegavanje plaćanja poreza i porezna evazija", Porezni vjesnik 5/2012, <http://www.ijf.hr>, 30.03.2017.

³⁴ Mihaljević, D., op.cit., <http://hrcak.srce.hr/94181>, 31.03.2017.

³⁵ Skupina dvadeset ministara financija i guvernera središnjih banaka 19 najrazvijenijih nacionalnih ekonomija i EU-a kao posebne cjeline

Ovaj popis poreznih oaza mijenjao se tijekom vremena. Devet zemalja uvrštenih u tablicu nisu bile na početnoj OECD-ovoj listi. To su uglavnom veće razvijene zemlje, neke su i članice OECD-a (npr. Švicarska i Luksemburg). Važno je također razlikovati OECD-ovu izvornu listu od "crne liste". Uspostavljene su tri liste:

1. *bijela* - zemlje koje u zakonodavstvo ugrađuju unaprijed dogovorene mjere,
2. *siva* - zemlje koje su se obvezale na te mjere,
3. *crna* - zemlje koje nisu pristale na mjere.

Siva lista se odnosi na zemlje koje nisu identificirane kao porezne oaze već kao "drugi financijski centri".

S vremenom se je OECD usmjerio na razmjenu obavijesti i na brisanje zemalja sa crne liste, pristanu li na suradnju. Izvorno je identificirano 47 poreznih oaza, od kojih šest nisu udovoljavale mjerilima, stoga je 2000.godine OECD identificirao 41 poreznu oazu, a 6 država (Bermude, Kajmanski otoci, Cipar, Malta, Mauricijus i San Marino) pristalo je na suradnju te je OECD-ova crna lista iz 2000. sadržavala 35 država. Tijekom godina sve više poreznih oaza pristaje na suradnju te se crna lista smanjila na samo tri zemlje: Andoru, Lihtenštajn i Monako. Tijekom travnja 2009., posljednje četiri zemlje, koje nisu bile u izvornoj OECD-ovoj listi, Kostarika, Malezija, Filipini i Urugvaj, premještene su u sivu listu, a tijekom svibnja 2009. godine Andora, Liechtenstein i Monako su, također, uklonjene sa crne liste jer su pristale na suradnju. Prema najnovijima OECD-ovim izvješćima na crnoj listi trenutno se ne nalazi niti jedna država.³⁶

Kritičari ovih lista tvrde kako mnoge zemlje koje su porezne oaze ili imaju obilježja poreznih oaza, nisu uzete u razmatranje. To se odnosi u prvome redu na razvijene zemlje kao što su SAD, Velika Britanija, Nizozemska, Danska, Mađarska, Island, Izrael, Portugal i Kanada. Nizozemsku se vrlo često smatra poreznom oazom, osobito za pravne osobe, jer kompanijama omogućuje smanjenje poreznih stopa na dividende i kapitalnu dobit od podružnica te ima širok spektar sklopljenih ugovora koji snižavaju poreze. Postoji i velik broj manjih zemlja ili područja unutar zemalja, na primjer Campione d'Italia, talijanski grad na teritoriju Švicarske koji ima sva obilježja porezne oaze ili savezne države Delaware, Wyoming i Wisconsin u SAD-u.

³⁶ Sertić A., op.cit., <http://www.ijf.hr>, 30.03.2017.

Osim liste poreznih oaza, OECD je dao i *osnovne preporuke* u vezi s poreznim oazama koje se odnose na davanje većih ovlaštenja poreznim vlastima, kada se radi o uvidu u bankarske podatke, veću i učinkovitiju razmjenu informacija, jačanje sustava pravila izvješćivanja o stranim investicijama, usklađivanje ovršnih režima i osiguranje međusobne pomoći u vezi s povratom poreznih potraživanja, ukidanje poreznih ugovora s poreznim oazama i njihovo izbjegavanje u budućnosti.

OECD je donio i tzv. *obrambene mjere prema poreznim oazama* koje ne žele surađivati. Ove mjere obuhvaćaju: nedopuštanje oslobođenja, izuzeća, kredita ili drugih odbitaka povezanih s transakcijama u tim zemljama ili iskorištenje njihovih režima, zatim zahtijevanje sveobuhvatnih informacija o transakcijama u poreznim oazama, uskraćivanje raspoloživosti uporabe stranoga poreznog kredita ili izuzeća u vezi s distribucijom kakvu se tamo potiče, uvođenje poreza po odbitku na određena plaćanja rezidentima tih zemalja, uvođenje transakcijskih pristojba na određene transakcije u poreznim oazama.³⁷

5.3. Nadzor Međunarodnog monetarnog fonda nad offshore financijskim centrima

Slabe strane međunarodnoga financijskog sustava natjerale su Međunarodni monetarni fond (MMF) da u posljednjim godinama pojača nadzor međunarodnog financijskog sustava. MMF nadzire ekonomske politike zemalja članica kao dio svog nadzornog procesa, ali offshore financijski centri (OFC) u većini slučajeva nisu članovi MMF-a pa su isključeni iz nadzornog procesa. Stoga je Upravno vijeće MMF-a u 2000. godini raspravljalo o ulozi MMF-a u OFC-ima, i zaključilo da ne postoji dovoljno podataka na temelju kojih bi se iščitala direktna prijetnja OFC-a globalnom financijskom sustavu, ali i zaključilo da u situacijama kada su nadzorni standardi neprikladni i kada nedostatak pouzdanih podataka o aktivnostima u OFC-ima narušava iscrpnu analizu rizika, postoje opasnosti za financijsku stabilnost. Zato je MMF sastavio dobrovoljni program procjene za OFC-e s dva široka poglavlja, prvo poglavlje se odnosi na procjenu usklađenosti standarda u OFC-ima s međunarodnim standardima, a drugo na tehničku pomoć.

Do danas, od 44 kontaktiranih OFC-a na početku programa, procijenjeno ih 42, a dva su primila tehničku pomoć. Program procjene identificirao je dvije grupe OFC-a, prvu grupu čine bogati i značajni centri, koji imaju višu razinu usklađenosti s međunarodnim standardima u području bankarstva, osiguranja, vrijednosnih papira i borbe protiv pranja novca i financiranja terorizma, dok drugu grupu čine manji i siromašniji centri, čiji nadzor je mnogo

³⁷ Sertić A., op.cit., <http://www.ijf.hr>, 30.03.2017.

slabiji. Veliki OFC-i u svrhu zaštite svojih tržišnih niša i reputacije usmjerili su se na nadziranje vanjskih aktivnosti važnih za njihov sektor.³⁸

Sveukupna procjena po sektorima pokazala da je bankovni sektor uglavnom usklađen s međunarodnim standardima, naročito u većim centrima. Nedostaci i slabosti međutim postoje u udaljenom nadzoru (engl. *offsite monitoring*) i nadzoru na mjestu (engl. *onsite monitoring*), kao i nedostatku mehanizama za razmjenu informacija te u strogim odredbama o anonimnosti, pogotovo prema fizičkim osobama.

U sektoru osiguranja svega četiri OFC-a ne zadovoljavaju standarde suradnje i razmjene informacija, a nadzorni standardi zaostaju za sektorom bankarstva te najčešći nedostaci su neprimjeren nadzor na mjestu i slabi nadzor unutarnjih poslova.

Procjena u sektoru vrijednosnih papira dotakla se svega 40 % OFC-a zbog nedostatka formalnih dogovora za razmjenu informacija, bilo između domaćih vlasti bilo prema vanjskim vlastima. Zahtijevalo se i ovlaštenje za razmjenu informacija ili odluka suda za razmjenu informacija, posebno po pitanju fizičkih osoba.

Što se tiče borbe protiv pranja novca i financiranja terorizma, trećina OFC-a pokazala je nedostatke, pogotovo po pitanju nemogućnosti suradnje u vezi financiranja terorizma, jer još nisu definirali terorizam kao kazneno djelo ili imaju poteškoća u izručenju za kazneno djelo financiranja terorizma. Drugi glavni nedostatak ogleda se u potrebi unapređivanja zajedničke pravne pomoći te ratificiranju i implementaciji međunarodnih ugovora.

Tijekom procjene mnogi OFC-i su unaprijedili razinu svojih nadzornih i regulatornih sustava, donoseći nove zakone i osnivajući financijske jedinice za borbu protiv pranja novca, dok su drugi naučili bolje nadzirati vlastite institucije. Pored financijskih centara koji su dodatak vlastitoj ekonomiji, vlasti su također shvatile da trebaju uložiti znatna sredstva u izgradnju infrastrukture koja će zadovoljiti međunarodne standarde.

Program MMF-a nalazi se u drugoj fazi u kojoj se periodički nadziru aktivnosti u OFC-ima i njihova usklađenost s međunarodnim standardima, prati transparentnost nadzornih sustava i njihova aktivnost, pruža tehnička pomoć u suradnji s bilateralnim i multilateralnim interesentima te potiče suradnja s nadzornim tijelima sa ciljem jačanja standarda i razmjene informacija.

U borbi protiv bijega kapitala MMF treba prilagoditi i svoja izvješća o pridržavanju standardima i propisima, pa u svrhu sprječavanja bijega kapitala, pranja novca te moguće

³⁸ Mihaljević, D., op.cit., <http://hrcak.srce.hr/94181>, 31.03.2017

financijske nestabilnosti treba razmisliti o mogućoj primjeni dvanaest koraka iz *Izvješća o pridržavanju standardima i propisima*, raspoređena u tri široka područja regulacije financijskog sektora:³⁹

- *transparentne vladine operacije i određivanje politike*: širenje podataka, fiskalna transparentnost, transparentnost monetarne i financijske politike
- *standardi financijskog sektora*: nadzor bankarstva, sustav plaćanja, regulacija vrijednosnica, nadzor osiguranja, nastojanja u borbi protiv pranja novca i financiranja terorizma
- *standardi cjelovitog tržišta za korporativni sektor*: korporativno upravljanje, računovodstvo, revizija, prava u slučaju nemogućnosti plaćanja te prava kreditora

Lista ovih naputaka za države trebala bi također predvidjeti premošćivanje bankovne tajne u poreznim pitanjima, traženje automatskog prikazivanja informacija te automatsku razmjenu informacija u poreznim pitanjima.

³⁹ Mihaljević, D., op.cit., <http://hrcak.srce.hr/94181> , 31.03.2017

6. STANJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Porezna evazija, posebice ona ilegalna, ozbiljan je problem za Hrvatsku, stoga i najnoviju poreznu reformu treba razmatrati u kontekstu porezne evazije.

Brojni čimbenici utječu na poreznu evaziju, a neki od njih su: stupanj demokracije, povjerenje u državu, učinkovitost pravnog sustava, moral poreznih obveznika itd.. Međutim, jedan od najčešćih razloga otpora prema plaćanju poreza je porezno opterećenje. I dok se s godinama porezno opterećenje u Hrvatskoj povećavalo, glavna poruka zadnje porezne reforme prema aktualnoj Vladi je smanjenje općeg poreznog tereta.

6.1. Najčešći oblici porezne evazije u RH

Porezna evazija u Hrvatskoj pojavljuje se u različitim oblicima, ovisno o vrsti poreza, a uglavnom se pojavljuje u tri glavna područja:⁴⁰

1. Porezna evazija poreza na dohodak

Utaja kod poreza na dohodak se izvodi kroz rad na crno i plaćanje u gotovini ili prijavu radnika na minimalac, a isplata ostataka plaće u gotovini. Od početka 2017. godine, dohodak se oporezuje po stopi od 24 % i 36 % za razliku od prijašnjih 12 %, 25 %, i 40 %, a osobni odbitak povećao se sa 2.600 kn na 3.800 kn. Te izmjene prema procjenama ministarstva financija iz obveznika plaćanja poreza na dohodak isključuju oko 1,5 milijuna ljudi. Iako dolazi do smanjivanja poreznog tereta, evazija poreza na dohodak se može povezati i sa doprinosima koji i za radnika i za poslodavca predstavljaju teret koji nastoje izbjeći.

2. Porezna evazija poreza na dodanu vrijednost

Porez na dodanu vrijednost (PDV) ubraja se u poreze na promet dobara i usluga, a još se naziva i svefaznim porezom na promet jer se zaračunava u svakoj prometnoj fazi na način da se njime oporezuje dodana vrijednost koja je ostvarena u toj fazi. Riječ je o neizravnom porezu koji porezni obveznici prevaljuju na potrošače. Međutim, unatoč tim karakteristikama postoji interes za izbjegavanje porezne obveze, odnosno priskrblijevanje dodatne ekonomske koristi za iznos poreza koji je platio potrošač. U slučaju poreza na dodanu vrijednost porezna se evazija odvija kroz neizdavanje računa ili izdavanje neispravnih računa. Uglavnom se odvija u uslužnim djelatnostima i trgovini, odnosno općenito u djelatnostima u kojima se promet obavlja većinom u gotovini. Uvođenjem sustava fiskalizacije uočljiv je trend

⁴⁰ Totaj D.: "Porezna evazija", Financijski klub, <http://finance.hr>, 01.04.2017.

povećanja prihoda od PDV-a. Međutim, usprkos tome porezna evazija PDV-a je i dalje vrlo visoka i procjenjuje se u iznosu od pola milijarde eura. Posljednja reforma predviđa smanjivanje poreznog tereta za određeni dio dobara i usluga, ali dolazi do povećanja PDV-a s 13 % na 25 % za usluge u ugostiteljstvu, što će zasigurno voditi većoj poreznoj evaziji u slučaju nedostatka nadzora.

3. Porezna evazija poreza na dobit

Procijeniti evaziju poreza na dobit težak je zadatak, ali se s razvojem poreznog sustava prostor za umanjivanje porezne osnovice poreza na dobit smanjuje. Zakonom se predviđaju porezno nepriznati rashodi koji uvećavaju poreznu osnovicu i na taj se način smanjuje porezna evazija. Dodatno, zadnjom reformom namjerava se smanjiti porezno opterećenje koje bi trebalo smanjiti interes za evaziju. Porez na dobit za 2017. godinu i nadalje, plaćati će se po nižim stopama od dosadašnjih 20 % i to po stopi od 12 % plaćati će poduzetnici koji ostvare ukupan prihod do 3.000.000,00 kn, a po stopi od 18 % poduzetnici koji ostvare prihod od 3.000.000,01 kn i više.

Istovremeno se ukinulo i reinvestiranje dobiti kao opcija oslobođenja od poreza na dobit. Znači, u 2016. godini posljednji puta su poduzetnici mogli biti oslobođeni poreza na dobit, uz uvjet da tijekom tekuće godine investiraju u dugotrajnu materijalnu i nematerijalnu imovinu i uz uvjet da ostvarenu dobit pretvore u temeljni kapital tijekom 2017. godine.

Do sada su isključivo obrtnici, obveznici poreza na dohodak, imali privilegiju plaćanja poreza samo na naplaćenu zaradu. Od 01.01.2017. godine i obveznici poreza na dobit imaju opciju plaćanja poreza na dobit po načelu novčanog toka (porezna osnovica = naplaćeni prihodi – plaćeni rashodi), uz uvjet da im prihodi ne prelaze 3.000.000,00 kn.

Na primjer kada poduzetnik odabere obračun poreza prema novčanom načelu: ukoliko poduzetnik u 2017.g. ostvari prihod od 1.000.000 kn i rashode 600.000 kn, tada dobit iznosi 400.000 kn. Pritom, tijekom iste godine naplati 900.000 kn prihoda (bez PDV-a), a troškove dobavljačima i radnicima plati tek 400.000 kn, tada će se porez na dobit obračunati na razliku priljeva i odljeva (900.000 – 400.000 kn) od 500.000 kn. U ovom primjeru bi platio veći porez po novčanom načelu (osnovica 500.000 kn) nego po uobičajenom načelu nastanka događaja (osnovica 400.000 kn). I obratno, ukoliko bi platio svih 600.000 kn troškova, a naplatio tek 900.000 kn prihoda, tada bi mu ovo novčano načelo pomoglo jer bi porez na dobit platio na osnovicu od (900.000 kn – 600.000 kn) 300.000 kn.⁴¹

⁴¹ Jankac T.: "Porezne novosti u 2017.godini - niži porezi na dobit", Ekonos, <http://www.ekonos.hr/>, 31.03.2017.

Iskusni poduzetnici znaju da i po starom načinu mogu smanjiti dobit za iznos problematičnih potraživanja. Prednost od ove godine je ta da se mali poduzetnik može odlučiti za način obračuna za koji misli da je za njega najbolji. Uvjet je pritom da i PDV plaća po novčanom načelu.

Najčešći prekršaji koji se odnose na povredu poreznih zakona prema izvještajima Porezne Uprave su:

- nepodnošenje odnosno nepravodobno podnošenje propisanih godišnjih i drugih poreznih prijava i izvješća
- neizdavanje odnosno nezakonito izdavanje računa
- neuplaćivanje propisanih poreza na odgovarajuće uplatne račune
- netočno određivanje porezne osnovice
- iskorištavanje poreznih oslobođenja i olakšica suprotno zakonu
- isporuke dobara i usluga za gotovinu protivno propisima, odnosno zbog neiskazivanja takvoga prometa posredstvom naplatnog uređaja ili na drugi način
- neobračunavanje odnosno netočno obračunavanje poreza
- nepravodobno plaćanje propisanih akontacija poreza
- nečuvanje dokumentacije
- sprječavanje nadzora
- neobavljanje inventure u propisanu roku itd..

U postupku nadzora kod poreznih obveznika otkrivena su poglavito kaznena djela radi stjecanja imovinske koristi na primjer: prijevara, povreda tuđih prava, krivotvorenja vrijednosnih papira, utaja poreza i drugih davanja, povreda obveze vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga, zloupotreba ovlasti u gospodarskom poslovanju, krivotvorenja službene isprave, zloupotreba položaja i ovlasti.

U RH nitko sustavno ne prati niti mjeri poreznu evaziju te nema novih izračuna i mjerenja, već se povremeno rade neki izračuni od strane Državnog zavoda za statistiku ili se koriste usluge vanjskih konzultantski tvrtki. Tako prema istraživanju koje je 2015. godine proveo

ugledni ekonomski analitičar Friedrich Schneider, siva ekonomija, česta pojava u Europi, u Hrvatskoj iznosi oko 27.7 % odnosno oko 13 milijardi eura ukupnog BDP-a.

Provedeno istraživanje ukazuje na veličinu sive ekonomije u odnosu na BDP, pa je tako u Hrvatskoj ona iznosila 2008. godine iznosila 29,6 %, izbijanjem svjetske financijske krize 2009. godine porasla je na 30,1 %, no od tada bilježi postojani, no vrlo blagi pad. Tako je 2010. godine siva ekonomija pala na 29,8 %, godinu kasnije na 29,5 %, a 2012. godine na 29 %. U 2013. je iznosila 28,4 %, odnosno 28,0 % z 2014.godini. Hrvatska se prema veličini sive ekonomije nalazi u društvu s državama poput Bugarske, Rumunjske i Turske.

Rad na crno i niža stopa prijavljivanja osobito u graditeljstvu, trgovini i turizmu najviše doprinose veličini sive ekonomije u Hrvatskoj. Većina aktivnosti u sivoj ekonomiji bazirana je na gotovini, koja je zapravo nesiguran i skup instrument plaćanja. Reguliranje sive ekonomije lakše je uz smanjenje upotrebe gotovine te provođenjem mjera kojima će se banke moći aktivnije uključiti u cijeli proces. Podaci raznih istraživanja pokazuju da je povećanje elektroničkih plaćanja od 10 % tijekom četiri uzastopne godine povezano sa smanjenjem sive ekonomije za 4 do 6 %.⁴²

U istraživanju o sivoj ekonomiji istaknute su konkretne mjere koje ukazuju da postoji jasna korelacija između veličine sive ekonomije i broja elektroničkih plaćanja koji se odvijaju. Na primjer, u zemljama u kojima se naširoko koristi elektroničko plaćanje, kao što je Ujedinjeno Kraljevstvo, veličina sive ekonomije znatno je manja nego u zemljama kao što je Bugarska gdje elektronička plaćanja nisu širom prihvaćena.

6.2. Mjere za spriječavanje porezne evazije

U skupini institucionalnih mjera koje se mogu koristiti kod spriječavanja porezne evazije sigurno je potreban razvoj porezne administracije i unapređenje odnosa s poreznim obveznicima te stvaranje povjerenja u ukupnu institucionalnu podlogu. U skupini pravnih mjera možda je najvažnija nužna stabilnost i kontinuitet poreznih propisa i preispitivanje sustava kažnjavanja porezne evazije u Hrvatskoj. Nedvojbeno treba imati u vidu i jačanje poreznog morala te stvaranje transparentnijega proračunskog sustava, osobito kada se radi o svrhovitosti trošenja proračunskih sredstava.

⁴² "Siva ekonomija u Hrvatskoj iznosi 28% BDP-a", Poslovni dnevnik, <http://www.poslovni.hr/>, 02.04.2017.

Ministarstvo financija, Porezna uprava i Ured za sprječavanje pranja novca zajedno rade i koordinirani su kod aktivnosti nadzora i provođenja mjera za sprječavanje utaje poreza.

Krajem 2014. godine s radom je započeo *Ured za borbu protiv poreznih utaja*, koji u suradnji s Državnim odvjetništvom RH radi na dubinskim analizama stranaka, analizama podataka, prađenju transakcija i prirodi poslovnog odnosa. Ured za borbu protiv poreznih utaja potporu je dobio i od vodstva američkih financija gdje je dogovorena tehnička suradnja između američkih i hrvatskih poreznih vlasti oko utaje poreza.

Od ožujka 2017. godine krenuo je kompletan nadzor računa građana, banke moraju od tada svakog mjeseca dostavljati ukupne uplate i isplate s tekućih i štednih računa Poreznoj upravi. Ona će tako imati uvid u ukupan iznos, ali ne i u pojedinačne uplate i isplate odnosno te detalje može zatražiti ako primijeti velika odstupanja ili ako postoje sumnje.

Bankari su također upoznati s Direktivom koju je potkraj 2014. godine donijela EU, kojom se propisuje međusobno izvještavanje zemalja članica o sredstvima fizičkih i pravnih osoba u cilju izbjegavanja porezne evazije. Upravo temeljem te direktive, Hrvatska je promijenila zakon. Time će Porezna uprava steći uvid u sva primanja, utvrditi na koja je primanja, primjerice plaću, plaćen porez, a na koja nije te će moći utvrditi odstupanja li štednja u bilo kojoj zemlji članici EU značajno od primanja.⁴³

U tom dokumentu stoji kada se točno koja država priključuje u postupak međunarodne razmjene, a Hrvatska bi svoje financijske tajne trebala prvi puta podijeliti sa 87 drugih zemalja u rujnu 2017. godine. Radi se o zemljama poput Austrije, Švicarske, Belgije, ali i o offshore zonama kao što su Britanski Djevičanski Otoci i Belize. Iz Porezne uprave poručuju da se međunarodna razmjena odvija odgovorno ta da je dogovoren određeni rok prilagodbe.

U bankama se negoduje zbog ovih izmjena zakona jer strahuju da neće moći zaštititi bankarsku tajnu, dok Porezna uprava tvrdi da privatnost građana, kao i tajnost njihovih podataka, neće biti ugrožena s obzirom na to da je ovo porezno tijelo kao poreznu tajnu dužno čuvati sve podatke iznesene ili nastale tijekom poreznih postupaka sukladno članku 8. Općeg Poreznog Zakona (NN 115/16).

⁴³ "Novi porezni zakon i uvid u tekuće račune građana", Legalis, <http://www.legalis.hr>, 01.04.2017.

Prema poreznim oazama, iz Hrvatske je od 2006. do 2015. godine otišlo najmanje 9,7 milijardi kuna. Samo na porezu na dobit država je time izgubila oko 2 milijarde kuna, a gubici koje trpe zemlje u svijetu mjere se u stotinama milijarda eura godišnje.

U priopćenju Ureda navedeno je da su razdoblju od 2012. do 2016. godine dostavili 1.310 izvještaja o analitičkim obradama sa sumnjom na pranje novca i financiranje terorizma na daljnje postupanje i procesuiranje nadležnim državnim tijelima i inozemnim financijsko obavještajnim jedinicama.

Ured je analitički obradio 23.282 transakcije povezane sa 4.285 sudionika fizičkih i pravnih osoba te izdao 165 naloga bankama za blokadu izvršenja sumnjivih transakcija, kojima se na rok od 72 sata privremeno blokiralo izvršenje sumnjivih transakcija u ukupnom iznosu od preko 203 milijuna kuna.

7. NAJPOZNATIJE SVJETSKE AFERE VEZANE ZA POREZNE OAZE

Offshore računi ni tvrtke nisu ilegalni, tvrtke ili korporacije mogu svoje poslovanje potpuno legitimno voditi putem offshore računa ili drugih tvrtki, a to uključuje poslovne financije, spajanja i akvizicije te nekretnine i planiranje poreza, u skladu s odredbama globalne organizacije za sprečavanje pranja novca. No, problem je što se ti računi često koriste i za izbjegavanje plaćanja poreza, a tajnost koju pružaju čini ih privlačnima za mnoge kriminalne organizacije, kao i za terorističke skupine koje žele prikriti izvore svojih sredstava. U nastavku rada navode se neke od aktualnih i najpoznatijih novinarskih objava i slučajevi korištenja poreznih oaza od strane multinacionalnih korporacija radi plaćanja što manjeg poreza na dobit.

7.1. Panama Papers

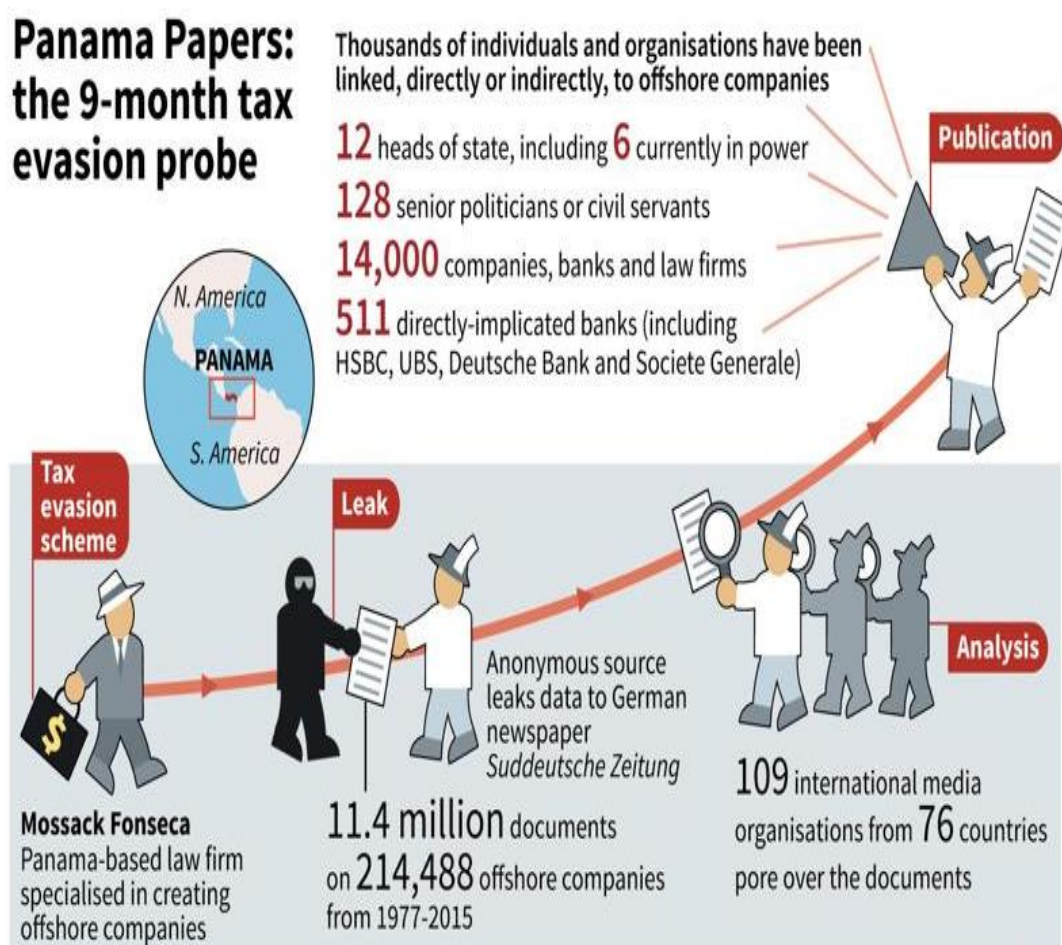
Njemački list *Süddeutsche Zeitung* u suradnji s Međunarodnim konzorcijem istraživačkih novinara (ICIJ) objavio je početkom travnja 2016. godine više od 11 milijuna povjerljivih dokumenata o jednoj odvjetničkoj tvrtki iz Paname, Mossack Fonesci čije usluge koriste bogati i moćni ljudi kako bi izbjegli plaćanje poreza i prali novac. Odvjetnička tvrtka sa sjedištem u Panami među čijim se uslugama nalaze i pokretanje tvrtki u *offshore* jurisdikciji poput Britanskih Djevičanskih otoka. Ta odvjetnička tvrtka potom upravlja novoosnovanom tvrtkom uz neku godišnju naknadu. Mossack Fonseca, osim što vodi tvrtku, zadužen je i za njezino upravljanje imovinom.

Iako je registrirana kao panamska tvrtka, Mossack Fonseca djeluje na svim stranama svijeta. Putem web stranice umreženi su sa oko 600 ljudi iz 42 zemlje svijeta. Također, diljem svijeta posjeduje koncesije, franšize na koje prijavljuju imena novih partnera i imaju ekskluzivna prava na korištenje brenda. Mossack Fonseca djeluje u poreznim oazama uključujući Švicarsku, Cipar i Britanske Djevičanske otoke i neke otoke pod britanskom krunom (Guernsey, Jersey, Man). Mossack Fonseca je četvrti najveći svjetski pružatelj *offshore* usluga. Više od polovice tvrtki kojima Mossack Fonseca upravlja su registrirane na području britanskih poreznih utočišta te u samoj Britaniji.

Direktor tvrtke, Ramon Fonseca je izjavio da je njegov ured oformio više od 240.000 tvrtki, a većina njih osnovana je u legitimne svrhe. Ističe da njegov odvjetnički ured nije odgovoran za aktivnosti kompanija ili pojedinih podružnica odnosno aktivnosti posrednika u obliku banaka, odvjetnika i računovođa.

Tih dokumenata, kao što se vidi i na slici u nastavku, ima čak 11,5 milijuna i u njima se spominju imena 12 aktualnih i bivših svjetskih lidera, 128 političara i javnih dužnosnika, imena milijardera, slavnih osoba i brojnih sportskih zvijezda. Podaci sežu gotovo 40 godina unatrag, od 1977. do kraja 2015., a uključuju i više od 214.000 offshore pravnih subjekata. Dokumenti pokazuju da su oni preko tajnih tvrtki i banaka na offshore račune pospremili više od dvije milijarde dolara.

Slika 7. Panama Papers u brojkama

Izvor: "Explore the Panama Papers Key Figures, <https://panamapapers.icij.org/graphs/>", 27.04.2017.

Prema državama, najveći broj offshore kompanija koje je osnovao Fonsceka nalazi se na Britanskim djevičanskim otocima, čak 113.648, slijedi Panama sa tek 48.360 i Bahami sa 15.915 tvrtki.

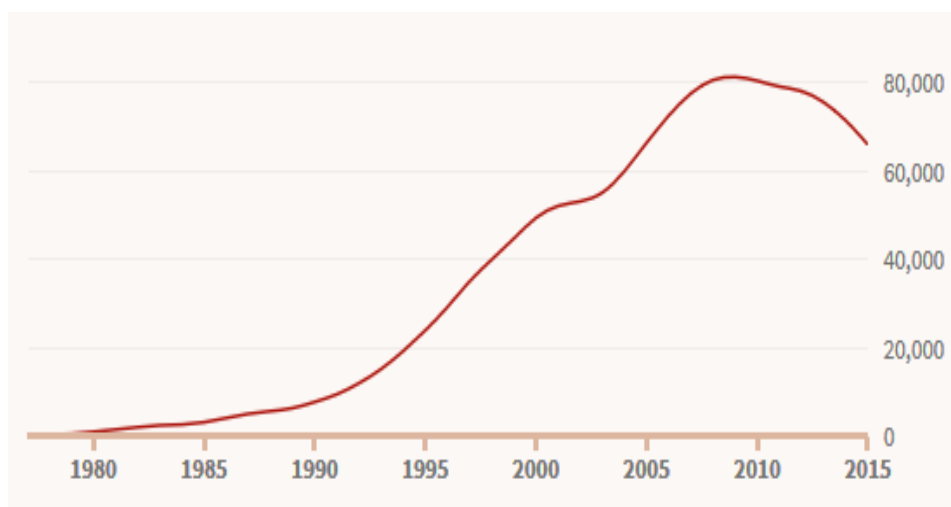
Slika 8. Broj offshore tvrtki u 10 najatraktivnijih država

Izvor: "Explore the Panama Papers Key Figures", <https://panamapapers.icij.org/graphs/> ,
27.04.2017.

Podaci pokazuju da su u većini slučajeva offshore tvrtke aktivne kratki vremenski period. U 2009. godini broj aktivnih tvrtki kojim je upravljao Mossack Fonseca dosegnuo je brojku od 82.000 i od tada je u padu.

Slika 9. Broj offshore tvrtki osnovanih od strane Mossack Fonseca ureda

Izvor: Explore the Panama Papers Key Figures, <https://panamapapers.icij.org/graphs/> ,
27.04.2017.

Četrdesetak imena osoba, dvadeset entiteta te 27 adresa i četiri posrednika iz Hrvatske nalaze se među 11,5 milijuna dokumenata o poslovanju u poreznim oazama prema podacima koje Süddeutsche Zeitung predao ICIJ-u.

To što su navedena imena osoba, tvrtki i adrese koje se povezuju s njima ne znači da se radi o ilegalnom poslovanju jer raditi preko offshore računa i kompanija je potpuno zakonito. Stoga se ICIJ ograđuje od impliciranja da se osobe koje se spominju u njihovim izvješćima bave ilegalnim poslom ili da su prekršile zakon. Zbog toga su i iz Ministarstva financija priopćili da njihove mjerodavne službe poduzimaju sve zakonom propisane mjere i radnje radi utvrđivanja mogućih nezakonitih postupanja pojedinih hrvatskih tvrtki odnosno građana u ovom slučaju.

Među adresama objavljenima u Panamskim dokumentima spominje se njih četrnaest u Zagrebu, dvije u Kaštel Lukšiću te po jedna u Rijeci, Splitu, Lovranu, Matuljima, Sv. Filipu i Jakovu, Karlovcu, Puli, Sukošanu i Zadru.

Jedno od iznenađenja Panama Papers-a je gotovo potpuna odsutnost američkih građana, političara i tvrtki. Na tom popisu nakon jedne godine proučavanja pronađeno je svega dvjestotinjak nevažnih ljudi koji žive u SAD-u te su mnogi odmah posumnjali na zavjeru istraživačkog novinarstva i tajnih službi.

Otvoriti u SAD-u offshore tvrtku unutar koje se može sakriti vlastiti identitet i novac jednostavan je postupak i Amerikanci imaju vrlo malo razloga otvarati takve tvrtke u Panami. To mogu napraviti u gotovo svakoj saveznoj državi a u nekim državama to je mnogo isplativije nego u drugima, na primjer u Nevadi, Wyomingu ili Delawareu. Magazin Fortune svake godine donosi listu Fortune 500, koja se odnosi na 500 najboljih svjetskih gospodarskih društva s obzirom na promet, 64 % od tih kompanija ima prijavljeno sjedište u Delawareu. Uz gotovo nikakve poreze, zakoni te države odlični su čuvari bankarske tajnosti i netransparentnosti. Offshore tvrtku otvara neki agent, a zakoni Delawarea ponosno garantiraju pravim vlasnicima tajnost njihova identiteta, čak i u eventualnim građanskim tužbama.⁴⁴

⁴⁴ "Panama Papers - jesu li dani fiskalnih rajeva odbrojani?", Barometar, Večernji list, <http://barometar.vecernji.hr>, 27.04.2017.

7.2. Slučaj Googlea

Multinacionalna korporacija Google je u 2014. godini premjestila 10,7 milijardi eura preko Nizozemske na Bermude, zahvaljujući organizacijskoj strukturi koja joj omogućava da ne plaća porez na prihode u inozemstvu.

Detalji o računima kompanije Google Holland Holding BV pokazuju da su prebacili gotovo čitav prihod u kompaniju Google Ireland Holding, koja je registrirana u Irskoj, ali se nalazi na Bermudskim otocima.

Ova porezna tehnika poznata je pod nazivom "*double Irish with Dutch sandwich*" i koristi se već više od deset godina. Dakle, Google koristi rupe u pravnim i poreznim zakonima kako bi u što većoj mogućoj mjeri prikazao da nema tzv. stalna predstavništva u zemljama diljem Europe, poput Velike Britanije, Francuske ili Italije nego da mu ondje posluju tek pomoćni uredi. Tvrdi da poslove s partnerima iz tih država zapravo sklapa sjedište u Dublinu i zahvaljujući tome velika većina prihoda iz tih poslova se bilježi kao prihod kompanije u Irskoj. Za razliku od Velike Britanije koja propisuje poreznu stopu od 20 % za profit kompanija, ili 33,3 % koliko ona iznosi u Francuskoj, irska stopa poreza na dobit je tek 12,5 %. No ni to nije porez koji se plaća. U poreznoj shemi postoji i druga irska kompanija, Google Ireland Holding. Ta kompanija kao nositelj prava za patentiranu tehnologiju zadužena da od prve kompanije, Google Ireland, naplati naknadu za korištenje zaštićenog intelektualnog vlasništva. Dakle, nakon što su se u Google Ireland slile silne milijarde iz međunarodnog poslovanja ta kompanija veliki dio tog novca prebacuje u Google Ireland Holding. Sjedište Googlea u Irskoj tako onda plaća porez na tek minimalni ostvareni profit koji prijavljuje Google Ireland. I konačno, Google Ireland Holding koristeći treću zakonsku poreznu rupu, milijarde eura kroz Googleovu podružnicu u Nizozemskoj konačno prebacuje u tvrtku koju Amerikanci imaju osnovanu na Bermudima. Kako tamošnji porezni sustav ne naplaćuje poreze od stranih kompanija, a kombinacija s nizozemskom tvrtkom je omogućila još jedno izbjegavanje plaćanja poreza u EU-u, stručnjaci procjenjuju da je Googleova tvrtka na Bermudima upravo ono mjesto gdje se drže deseci milijardi dolara zarađenih kroz godine.

Ovu shemu još krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća počeo je koristiti Apple, a tijekom vremena su je prihvatile i druge kompanije. Iako su s početkom 2015. godine konačno zatvorene zakonske rupe koje su je omogućavale te odredbe vrijede samo za novoosnovane kompanije, dok je globalnim konglomeratima koji imaju svoja europska sjedišta u Irskoj omogućeno prijelazno razdoblje koje završava 2020. godine. Zahvaljujući takvoj tehnici vlasnik Googlea, Alphabet Inc. u 2015. godini platio je porez na dobit od tek 6 %, dok je

spomenuta nizozemska podružnica za cijeli posao platila tek oko 2,8 milijuna eura poreza, dok Bermudski otoci ne naplaćuju kompanijama nikakav porez.

Google je izložen posebnom pritisku zbog malog poreza koji plaća na profit ostvaren na europskom kontinentu i prijete mu ogromne kazne u Velikoj Britaniji i Francuskoj, ali s obzirom na iznos ostvarenog profita, to im je za sada zanemariv problem.

7.3. Apple i Irska

Europska komisija u kolovozu 2016. godine kaznila je Apple nakon što se godinama sumnjalo da plaća vrlo malo porez u Irskoj i to na milijarde US \$ profita koje ostvaruje u cijeloj Europi. U suštini se radi o tome da je Apple Inc., američka korporacija, još tijekom 1980-ih godina u Irskoj osnovala nekoliko podružnica. Još 1980. otvorena je prva Appleova tvornica izvan Sjedinjenih Država u blizini Corka na jugozapadu Irske. Ona posluje i danas te zapošljava oko 5000 ljudi.

Apple na području Irske djeluje kroz dvije kompanije, Apple Operations Europe je naziv kompanije u čijem je vlasništvu navedena proizvodnja određenih linija računala i koja zapošljava većinu radne snage. Apple Sales International je druga kompanija koja kupuje Appleove proizvode proizvedene u drugim pogonima diljem svijeta i prodaje te proizvode u Europi te dijelu Bliskog istoka, Africi i Indiji. Kupci tih proizvoda koji su djelomično distributeri, a djelomično i krajnji kupci kupuju proizvode direktno od Apple Sales Internationala.

Obje kompanije, Apple Operations Europe i Apple Sales International (ASI) plaćaju Appleu u SAD-u oko 2 milijarde US \$ godišnje za istraživanje i razvoj. Na taj iznos ne plaća se porez na dobit u Irskoj niti negdje drugdje u EU, ali to Europska komisija niti ne spori, a Apple je to izbjegao tako što su međusobno sklopili poseban ugovor o podjeli troškova istraživanja i razvoja, a rezultat toga je da najveći dio dobiti od prodaje ostvarene na europskom tržištu doista i ostane pripisan ASI-ju. Dvije Appleove kompanije plaćale su porez na dobit u Irskoj prema zagaraniranim poreznim pravilima iz 1991., 2007. i 2015., a Irska ima vrlo malu stopu poreza na dobit od 12,5 % te bi se moglo dovoditi u pitanje da li je prihod od prodaje u Belgiji gdje je porez na dobit 34 % smio biti prikazan kao prihod od prodaje u Irskoj, ali i to nije bio predmet spora.

Predmet spora je zapravo *metoda internog alociranja profita* koju su obje Appleove kompanije provodile, a koju su irske porezne vlasti priznavale kao legitimnu. To interno alociranje profita je podrazumijevalo da se većina prihoda alocira kao prihod glavnog ureda.

Jedino se prodaja u Irskoj brojala kao prihod obaju kompanija, dok se prodaja u svim drugim zemljama pripisivala famoznom glavnom uredu koji nema pravnu osobnost, niti zaposlenike. Irske vlasti su smatrale da je za njih dovoljno da prikupe porez na dohodak od tih 5000 zaposlenika te porez na dobit i PDV od poslovanja Applea u Irskoj, a za druge EU zemlje ih nije bilo briga.

Prosječna stopa poreza na dobit u zemljama EU-a je 22,09 %, kreće se od 10 % u Bugarskoj, do 33,99 % u Belgiji. Irska sa 12,5% je druga najpovoljnija u EU. Apple Sales International je, primjerice, u 2011. godini platio samo 10 milijuna eura poreza na dobit za prodaju u Irskoj, dok ga za cjelokupnu prodaju u ostatku Europe, Srednjem Istoku, Africi i Indiji nije nigdje platio.

Kada se porezna struktura Applea sagleda u globalu, vidljivo je da iako irski kupci čine približno 1 % ukupnih kupaca, a u Irskoj je zaposleno tek 4 % ukupnog broja zaposlenika Applea, irskim podružnicama se porezno i računovodstveno pripisuje čak 64 % ukupne svjetske dobiti ove korporacije.

Komisija je presudila da Apple mora platiti porez na dobit u Irskoj na cjelokupan ostvareni prihod iako nije ostvaren u Irskoj, jer zemlje članice ne mogu davati porezne povlastice odabranim poduzećima, odnosno to je protuzakonito prema pravilima EU-a, a irska vlada se žali na tu odluku i ne želi te novce u svom proračunu.

Što se tiče Applea, oni imaju sasvim dovoljno novca za isplatu tih 13 milijardi eura kazne, trenutno imaju u novcu i novčanim ekvivalentima pohranjeno preko 200 milijardi eura.

7.4. Luxemburg Leaks

IKEA, Pepsi, Amazon i još 340 drugih velikih međunarodnih kompanija imaju tajne ugovore s vladom Luksemburga, prema kojima gotovo da i ne moraju plaćati porez na dobit.

Istraživanje Međunarodnog konzorcija istraživačkih novinara (ICIJ) pod nazivom "Luxembourg Leaks" pokazalo je da su velike kompanije između 2002. i 2010. godine kroz Luksemburg "provukle" više stotina milijardi dolara.

Doznali su da velike kompanije izbjegavaju plaćanje poreza u matičnim zemljama zahvaljujući specifičnim ugovorima, takozvanim "pismima utjehe" koje im izdaje ministarstvo financija u Luksemburgu. Većinu takvih ugovora za svoje međunarodne klijente isposlovao je PricewaterhouseCoopers (PwC), jedna od najvećih računovodstvenih tvrtki u svijetu. Brojne su financijske strategije putem kojih računovođe PwC-a omogućavaju svojim

klijentima pravo na porezne olakšice u Luksemburgu. Najčešće novac putem pozajmica ili isplati dividendi kola između sestrinskih tvrtki kako bi se smanjio ili u potpunosti eliminirao profit na kojeg treba platiti porez.

Otkriveni podaci pokazuju kako je tvrtka FedEx Corp., sa stvarnim sjedištem u američkom Memphisu kroz umjetno osnovane dvije luksemburške podružnice provlačila prihode iz svojega poslovanja u Meksiku, Francuskoj i Brazilu te ih usmjeravala u svoje podružnice u Hong Kongu. Na profit koji je prebačen iz Meksika u Luksemburg, najčešće kao dividenda oslobođena oporezivanja, Luksemburg se složio da razreže porez po stopi od samo 0,25 %, tako da je preostalih 99,75 % FedExova profita bilo posve neoporezivo.

Proizvođač bezalkoholnih pića The Pepsi Bottling Group Inc., dio Pepsi Co. sa sjedištem u New Yorku je preko svojih podružnica u Luksemburgu tako organizirao niz pozajmica zahvaljujući kojima je drastično smanjio plaćeni porez na 1,4 milijarde US \$ vrijednu kupovinu firme JSC Lebedyansky, najvećeg proizvođača sokova u Rusiji. Najmanje 750 milijuna US \$ uloženi u navedenu kupovinu prošlo je kroz luksemburšku podružnicu Pepsija, prije nego je završilo na Bermudima. Luksemburg je tako odigrao važnu ulogu u smanjivanju porezne obveze za profite prenesene iz Rusije do Bermuda.⁴⁵

Modna kuća Coach Inc. iz New Yorka osnovala je dvije luksemburške podružnice kako bi prebacila iz Hong Konga 250 milijuna US \$ profita iz 2011. godine, iznos koji je trebao narasti na milijardu eura do 2013. godine. Jedna luksemburška podružnica služila je kao međunarodna korporativna banka i na taj način omogućila da se nesmetano veliki dio profita koje je proizvođač luksuznih odjevnih predmeta ostvario na azijskom tržištu bez oporezivanja prenese kao otplata kredita koji je kompanija odobrila samoj sebi. Dobiveni podaci pokazuju da je tvrtka u Luksemburgu platila 2012. godine 250 000 eura poreza na ostvareni profit od 36,7 milijuna eura doznačenih u Luksemburg.

IKEA se u Luksemburgu poslužila strategijom za uštedu poreza koja je gotovo jednako složena kao i postupak proizvodnje namještaja koji korporacija prodaje. IKEA posluje putem dviju naizgled neovisnih kompanija. To su IKEA Group koja nadzire većinu Ikeinih robnih kuća i Inter IKEA Group koja je zadužena za međunarodno poslovanje franšizama. U Luksemburgu se nalazi podružnica grupacije Inter IKEA koja je složila vrlo kompliciranu korporativnu strukturu usmjerenu isključivo prema plaćanju poreza po što manjoj stopi.

⁴⁵ Bejaković P.: "Porezna evazija i kako je sankcionirati", Političke analize br.20/2014, <http://hrcak.srce.hr/147463> , 30.04.2017.

Podružnica u Luksemburgu tako je 2009. godine otvorila novu podružnicu u Švicarskoj kako bi koristila olakšice u obje države.

Najveći svjetski online distributer, Amazon, također ima lokalni ured preko kojega su mu luksemburške vlasti dopustile prenošenje milijuna eura oslobođenih oporezivanja u drugu Amazon tvrtku ograničenog partnerstva koja je izuzeta od oporezivanja. Takve porezne olakšice omogućile su Amazonu da umjesto 14,8 milijuna eura poreza u Luksemburgu plati samo 4,1 milijun eura. Amazonovo poslovanje preko ureda u Luksemburgu omogućilo im je da od 2007. do 2011. godine plaćaju porez na dobit po prosječnoj stopi od 5,3 %.⁴⁶

Nakon što se u prošlosti ponajviše bavio proizvodnjom čelika i drugih industrijskih proizvoda, Luksemburg je postao financijsko središte koje konkurrira Londonu, New Yorku ili Hong Kongu. Više od 170 najvećih svjetskih tvrtki tamo ima svoja predstavništva, a samo u 2012. godini iz SAD-a je u Luksemburg pristiglo 95 milijardi US \$ za koje je plaćeno samo 1,04 milijarde US \$ poreza, dakle po vrlo niskoj stopi od samo 1,1 %. Za razliku od drugih zemalja povoljnih poreznih stopa, poput Irske koja ima najnižu stopu poreza na dobit od 12,5 %, Luksemburg ima prilično visoku nominalnu stopu od 29 %. Zahvaljujući poreznim rješenjima stvarna porezna stopa mnogo je niža, obično ispod 5 %. Zahtjevi PwC-a za odobravanje nižeg poreznog opterećenja obično su imali između 20 i 100 stranica. U njima su bile predložene različite financijske strategije i detaljno naveden porezni tretman koji su revizori očekivali dobiti za svoju stranku. Dokumenti pokazuju kako su postojali redoviti privatni sastanci stručnjaka iz PwC-a i predstavnika Luksemburške porezne uprave. Zahtjevi su često bili odobreni još istoga dana kada su bili podneseni.⁴⁷

⁴⁶ Bejaković P., op.cit., <http://hrcak.srce.hr/147463> , 30.04.2017.

⁴⁷ Ibidem

8. ZAKLJUČAK

Plaćanjem poreza smanjuje se ekonomska snaga poreznog obveznika i to nepovoljno djelovanje oporezivanja izaziva otpor plaćanju poreza i nastaju neželjeni učinci da se djelomično ili u cijelosti izbjegne plaćanje poreza.

Porezna evazija ili porezna utaja nezakonit je način smanjenja poreznih obveza, primjerice, podcjenjivanjem ostvarenog dohotka ili iskazivanjem većih poslovnih odbitaka. Treba razlikovati izbjegavanje poreza od porezne evazije. Izbjegavanje poreza podrazumijeva sve dopuštene zakonske korake učinjene radi smanjenja ili potpunog ukidanja porezne obveze iskorištavanjem svih manjkavosti odnosno nedorečenosti zakona.

Pri izbjegavanju poreza obveznik se koristi samo mogućnostima što mu ih nudi država putem poreznih zakona, dok pri poreznoj evaziji on sam procjenjuje i određuje koji je dio poreza dužan platiti državi prema vlastitom sustavu vrednovanja pravednosti.

Na međunarodnoj razini obveznici imaju mogućnost izbjegavati plaćanje poreza tako što će iskoristiti različitost poreznih sustava drugih zemalja. Stoga mnoge zemlje primjenjuju porezne mehanizme kako bi ostvarile konkurentne prednosti i privukle poslovne subjekte. Tako su nastale i porezne oaze u kojima se plaća vrlo malo poreza ili se ne plaća uopće.

Ne postoji točna definicija porezne oaze. Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) prva je iznijela neke karakteristike prema kojima se poreznim oazama smatra područje bez ili s niskim poreznim opterećenjem, nedostatkom učinkovite razmjene obavijesti i transparentnosti te izostankom potrebe za stvarnom aktivnošću.

Porezna oaza je bilo koja zemlja čiji zakoni i regulative omogućavaju stranim investitorima (fizičkim i pravnim osobama) da smanje svoja porezna davanja kroz upotrebu tzv. offshore načina poslovanja poput trusteva, IBC-a bankovnih računa i kreditnih kartica. Nazivaju se još i porezna utočišta ili rajeve, a tvrtka koja je registrirana kao ekonomski subjekt u takvoj zemlji nosi naziv offshore kompanija. Ove se kompanije bave trgovinom, holdingom, osiguranjem, prijevozom, investicijama, fondovima i financijama.

Offshore računi i tvrtke nisu ilegalni, poslovni subjekti mogu svoje poslovanje potpuno legitimno voditi putem offshore računa ili drugih tvrtki, a to uključuje poslovne financije, spajanja i akvizicije te nekretnine i planiranje poreza, u skladu s odredbama globalne organizacije za sprečavanje pranja novca.

Glavni problem je taj što se takvi računi i tvrtke često koriste za izbjegavanje plaćanja poreza, a tajnost koju pružaju čini ih privlačnima za mnoge kriminalne organizacije, kao i za terorističke skupine koje žele prikriti izvore svojih sredstava.

Gubitak poreznih prihoda uzrokovan seljenjem investicija u zemlje sa nižim poreznim opterećenjem može dovesti do poteškoća u državi koje se očituju u snižavanju socijalnih izdataka, povećanju poreznog opterećenja na plaće i potrošnju, što pak dovodi do neučinkovitosti poreznog sustava, viših cijena i povećanja troškova rada, neučinkovitosti ekonomije u cjelini te vrlo često i do visoke nezaposlenosti.

Svake se godine u EU-u izgubi otprilike jedan bilijun eura ili 2000 eura po glavi stanovnika zbog utaja poreza i izbjegavanja plaćanja poreza, koji su prijetnja poštenoj tržišnoj utakmici i uzrok golemog gubitka poreznih prihoda. Na svjetskoj razini, najveća porezna evazija zabilježena je u SAD-u, čak 337,3 milijuna US \$ poreznih prihoda se ne uplati u državni proračun. Italija kao predvodnik od europskih zemalja, ima gubitak poreza od 238,7 milijuna dolara, prema podacima iz 2011.godine.

EU uz pomoć OECD-a i MMF-a pojačava svoju borbu protiv utaje poreza i izbjegavanja plaćanja poreza, koji predstavljaju prijetnju poštenoj tržišnoj utakmici te uzrokuju značajna pomanjkanja poreznih prihoda i budućnost poreznih oaza doima se neizvjesnom. Brojni su problemi pred njima u održavanju porezne neovisnosti i diskrecije. Uz jačanje pritiska međunarodnih organizacija i političkih skupina dolazi do sve češće pojave curenja informacija, što ugrožava jednu od najvažnijih postavki, diskreciju tvrtki i pojedinaca. Postojanje poreznih oaza kompleksno je pitanje, a njihovi efekti su višestruki. Niske porezne stope stvaraju pritisak na sve ostale zemlje da snize poreze kako bi bile konkurentne, što u pitanje dovodi funkcioniranje nekih društveno važnih procesa. Efekti su za porezne obveznike kratkoročno pozitivni, no dugoročno mogu stvoriti teže uvjete za poslovanje svima zbog prešutnog odobravanja ilegalnog ili netransparentnog načina poslovanja.

LITERATURA

Knjige:

Jelčić, B., Lončarić-Horvat O., Šimović, J., Arbutina, H.: "Financijsko pravo i financijska znanost", Narodne novine, Zagreb, 2002.

Jelčić, B.: "Javne financije", Informator, Zagreb, 2000.

Jurković, P.: "Javne financije", Masmedia, Zagreb, 2002.

Nikolić, N.: "Financijske oaze globaliziranog svijeta", Ekonomska misao i praksa, br.12/2004

Spajić, F.: "Porezni sustav u Hrvatskoj", Pula, 2000., Simpozij računovođa i financijskih djelatnika, HZRIFD, Zagreb, 2000.

Šaljić, N.: "Pratkični vodič za porezno planiranje", Criteria, Split, 1998.

Članci:

Alijagić M.: "Financiranje javne uprave", Veleučilište Nikola Tesla, Gospić, 2015.,

<http://www.velegs-nikolatesla.hr/materijali/fju112015.pdf>

Bejaković P.: "Porezna evazija i kako je sankcionirati", Političke analize br.20/2014,

<http://hrcak.srce.hr/147463> , 30.04.2017.

"Explore the Panama Papers Key Figures, <https://panamapapers.icij.org/graphs/> ", 27.04.2017.

Filipović L.: "Kako se preko offshore tvrtke može utajiti porez?", <https://www.tportal.hr> ,

01.04.2017.

"International Tax Regulation: Combating tax evasion, tax loopholes and double taxation that hamper development efforts in both developed and developing countries.", ThessISMUN -

Thessaloniki International Student Model United Nations, <http://www.thessismun.org/> ,

01.04.2017.

Jankac T.: "Porezne novosti u 2017.godini - niži porezi na dobit", Ekonos,

<http://www.ekonos.hr/> , 31.03.2017.

Jozić I.: "Porezne oaze – preduvjeti i posljedice za plaćanja najnižih poreza", Profitiraj,

<http://profitiraj.hr/> , 01.04.2017.

Kesner-Škreb M.: "Načela oporezivanja", Financijska praksa, br.1/1995,

http://www.ijf.hr/pojmovnik/nacela_oporezivanja.htm , 30.03.2017.

Mihaljević, D.: " Položaj i uloga offshore financijskih centara u financijskoj globalizaciji.",

Ekonomska misao i praksa, 2/2012, <http://hrcak.srce.hr/94181> , 31.03.2017.

"Novi porezni zakon i uvid u tekuće račune građana", Legalis, <http://www.legalis.hr>,

01.04.2017.

"Panama Papers - jesu li dani fiskalnih rajeve odbrojani?", Barometar, Večernji list, <http://barometar.vecernji.hr> , 27.04.2017.

Schneider F.: "Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015: Different Developments", Johannes Kepler University of Linz <http://www.econ.jku.at/> , 31.03.2017.

Sertić A.: "Porezne oaze: Međunarodno izbjegavanje plaćanja poreza i porezna evazija", Porezni vjesnik 5/2012, <http://www.ijf.hr> , 30.03.2017.

"Siva ekonomija u Hrvatskoj iznosi 28% BDP-a", Poslovni dnevnik, <http://www.poslovni.hr/> , 02.04.2017.

"Tax revenue statistics", Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tax_revenue_statistics , 01.04.2017.

Totaj D.: "Porezna evazija", Financijski klub, <http://finance.hr> , 01.04.2017

"Zakonita porezna evazija", Moj bankar, <http://www.moj-bankar.hr/> , 30.03.2017.

Internet:

Excellent Consultants Ltd., <http://www.offshore-excellent.com/hr/> , 01.04.2017.

Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/> , 30.03.2017.

Offshore companies and yachts registrations, www.offshoregate.com , 03.04.2017.

Offshore-net, International offshore specialists, <http://www.off-shore.net/hrvatski/> , 31.03.2017.

POPIS PRIKAZA

Slika 1. Porezni sustav Republike Hrvatske.....	5
Slika 2. Udio prihoda od poreza u BDP-u (u %).....	20
Slika 3. Siva ekonomija u odnosu na BDP za 2015. godina (u %).....	22
Slika 4. Lista 10 zemalja sa najvećom poreznom evazijom.....	23
Slika 5. Primjer poslovanja putem offshore tvrtki	28
Slika 6. Popis zemalja koje se pojavljuju na različitim listama poreznih oaza.....	45
Slika 8. Panama Papers u brojkama	57
Slika 9. Broj offshore tvrtki u 10 najatraktivnijih država	58
Slika 10. Broj offshore tvrtki osnovanih od strane Mossack Fonseca ureda	58

POPIS TABLICA

Tablica 1. Moguća rješenja u poreznim oazama i uvjeti koje treba ispuniti	33
---	----

POPIS KRATICA

EU (European Union) - Europska unija

FATF (Financial Action Task Force) - Grupa za financijsku akciju protiv pranja novca

IBC (Internacional Business Corporation) – Međunarodna poslovna korporacija

ICIJ (International Consortium of Investigative Journalists) - Međunarodni konzorcij istraživačkih novinara

Inc. - Incorporated

LLC - Limited liability company

Ltd.- Limited

MMF - Međunarodni monetarni fond

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) - Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj

OFC (Offshore financial center) - Offshore financijski centri

PwC - PricewaterhouseCoopers

S.A. - Societe Anonyme

SAD - Sjedinjene američke države

US \$ - američki dolar